

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-4.03

«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Інститут економіки, управління та інформаційних технологій

Форма навчання заочна

Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева

«___» _____ 2019 року

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКА:

СУТНІСТЬ, ПРАКТИКА, НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

(на матеріалах ПрАТ «Полтавпиво»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Сердюк Наталія Валеріївна

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н, доцент Яріш Олена Валентинівна

(підпис, дата)

Рецензент Данько Яніна Миколаївна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКА	6
1.1 Економічна сутність кредитоспроможності позичальника банку.....	6
1.2 Класифікаційна характеристика факторів впливу на кредитоспроможність позичальника банку	16
1.3 Методичні підходи щодо оцінки кредитоспроможності позичальника банку.....	23
Висновки за розділом 1.....	39
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО».....	41
2.1 Економічна характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»	41
2.2 Оцінка кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за методиками українських комерційних банків.....	50
2.3 Комплексна діагностика кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	59
Висновки за розділом 2.....	75
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКА	77
3.1 Удосконалення організації процесу кредитування позичальника банку на етапі оцінки його кредитоспроможності.....	77
3.2 Стратегічна діагностика кредитоспроможності позичальника банку	83
Висновки за розділом 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ.....	111

ВСТУП

На сучасному етапі одну з важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківське кредитування, як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості підприємств, внаслідок чого різко скоротилась кількість надійних фірм – позичальників, довгострокові та короткострокові кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів. У зв'язку зі збільшення кількості неповернених кредитів зростає потреба у модернізації методики оцінки кредитоспроможності позичальника.

Аналіз фінансової літератури засвідчує про наявність значної кількості вітчизняних та закордонних методик оцінки кредитоспроможності позичальників, однак кожна з них має певні недоліки при прикладному застосуванні. Проблемні питання теорії та методики оцінки кредитоспроможності позичальника досліджувались такими відомими іноземними та вітчизняними вченими: Т. Андрушків, Е. Брігхем, К. Бюлер, Т.А. Васильєва, О. Васюренко, А. Єпіфанов, Ф. Захер, О. Лаврушин, А. Макмін, Н. Маслак, О. Мороз, О. Петрук, М. Роберт, П.С. Роуз, М. Савлук, О. Терещенко, В. Усоскін, С. Хасянова та інші. Майже всі автори відзначали важливість для кредитора та позичальника виокремлення аналітичного блоку оцінки кредитоспроможності у складі комплексного економічного аналізу. Негативним наслідком неправильно сформованої оцінки кредитоспроможності позичальників може стати значне погіршення якості кредитного портфеля банківської установи, яке обумовлює потребу у

створенні зайвих резервів. Ускладнення фінансового стану банку може в майбутньому призвести до його банкрутства. Таким чином, наявність та застосування обґрунтованого аналітичного забезпечення дозволить банківській установі реально оцінювати кредитоспроможність позичальників.

Об'єктом дослідження є кредитоспроможність позичальника банку.

Предметом дослідження є методи і моделі оцінювання кредитоспроможності позичальника банку.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних і методичних положень оцінювання кредитоспроможності позичальника банку та розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Для досягнення мети в дипломній роботі були поставлені та вирішені наступні завдання:

- розглянуто економічну сутність кредитоспроможності позичальника банку як економічної категорії;
- надано класифікаційну характеристику факторів, що впливають на кредитоспроможність позичальника банку;
- проаналізовано методичні підходи щодо оцінки кредитоспроможності позичальника банку;
- проаналізовано загальні тенденції фінансово – господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» як основи оцінки кредитоспроможності;
- здійснено оцінку кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за методиками українських комерційних банків;
- проведено експрес-діагностику кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»;
- запропоновано рекомендації щодо удосконалення організації процесу кредитування позичальника банку на етапі оцінки їх кредитоспроможності;

– розроблено пропозиції удосконалення діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на основі стратегічного аналізу.

У процесі дослідження використовувалися наступні методи: логічного аналізу (при уточненні й упорядкуванні термінології в понятійному апараті оцінки кредитоспроможності суб'єктів підприємництва); групування й статистичного аналізу (при аналізі загальних тенденцій фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»); вертикальний, горизонтальний аналіз та аналіз коефіцієнтів, рейтингова оцінка. Для здійснення розрахунків та оформлення графічних зображень було використано MS «Excel».

Інформаційно-методологічна база досліджень дипломної роботи – фінансова звітність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки, інформаційні аналітичні бази Національного банку України та Асоціації українських банків, Закони України та нормативні документи Національного банку України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКА

1.1 Економічна сутність кредитоспроможності позичальника банку

Банківські та фінансові установи сьогодні перебувають у невизначеній ситуації по відношенню правильного вибору позичальників, щодо надання кредиту. В умовах після «кредитного буму» та кризою, яка спричинила не повернення банківських інвестицій і наросила великий портфель прострочених кредитів, українські банки переживають нелегкі часи. На сьогодні ситуація стабілізувалася та із нарощенням пасивів українські банки готові до надання кредитів суб'єктам господарювання. Але підходять до цього дуже зважено, обережно, аналізуючи позичальників, щоб зменшити ризики неповернення позики і отримати запланованого прибутку.

У банківській сфері гостро виникає проблема якісного визначення платоспроможності позичальників, тобто вибору претендентів для інвестування. Сучасні методи і підходи до оцінки платоспроможності позичальників, вживані у вітчизняних банках, зводяться до загального поверхневого аналізу. Крім цього, банки, як правило, вибирають один-два підходи для оцінки платоспроможності клієнтів, на кінцевому етапі спираючись на суб'єктивні фактори ухвалення рішень. При цьому істотним недоліком є відсутність єдиного комплексного і автоматизованого підходу аналізу фінансового стану клієнта.

Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника були актуальними у різні часи. Проаналізувавши історію використання поняття «кредитоспроможність», можна зазначити, що воно з'явилося ще у XVIII ст. Його використовували у своїх працях Н.Бунге, Н. Корецька та інші науковці [17, 43].

Одним із першим визначення кредитоспроможності дав Н.Бунге, який

наприкінці XIX ст. в роботі «Теорія кредиту» зазначив, що кредитоспроможність позичальника, перш за все, ґрунтується на моральних якостях клієнта і здатності відтворити авансові кошти для погашення боргу.

Також Н. Бунге пов'язував кредитоспроможність з нерухомістю капіталу та вважав гарантією повернення боргу вкладення коштів у нерухомість [17].

Історія використання поняття «кредитоспроможність» свідчить про те, що це економічне поняття тісно пов'язане, насамперед, з культурою кредитування, яка є відображенням розвиненості кредитних відносин у країні. Еволюція даного поняття відбувається під впливом економічного середовища, у якому функціонують кредитні установи, тобто від ступеня розвиненості економіки країни, її вступу у світовий ринок [17].

Підходи до трактування поняття «кредитоспроможність» еволюціонували протягом всієї історії розвитку суспільства. Фактично ці підходи модифікувались у результаті зміни певного етапу функціонування економічних відносин, умов функціонування фінансового ринку.

Незважаючи на усталеність поняття «кредитоспроможність» у банківській практиці, зміна ситуації на ринку кредитування вимагає періодичного перегляду підходів до її оцінки. Таким чином, увага науковців постійно прикута до аналізу сутності кредитоспроможності та методик її оцінки.

Узагальнення сучасних підходів науковців щодо визначення поняття «кредитоспроможність» відображено в табл. 1.1.

За результатами аналізу понять, наведених у табл. 1.1, виділено 8 підходів до визначення сутності кредитоспроможності позичальника.

Так, одна група вчених наголошує на тому, що кредитоспроможність – це наявність передумов для одержання і повернення кредиту. На наш погляд, цей підхід є занадто загальним і потребує уточнення щодо визначення характеру виділених передумов.

Таблиця 1.1 - Узагальнення підходів щодо визначення поняття «кредитоспроможність»

Сутність підходу	Прихильник виділеного підходу
Кредитоспроможність – спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг [99]	Л. П. Белих
Кредитоспроможність – це можливість позичальника за конкретних умов одержати кредит у повному обсязі й у визначений кредитним договором строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком або іншим кредитором [44]	Т. Д. Косова
Кредитоспроможність – сукупність фінансових і матеріальних можливостей одержати і сплатити кредит в установлений термін й у повній сумі [34]	Р. Дякова
Кредитоспроможність трактується як здатність позичальника повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (основний борг і відсотки)	О. І. Лаврушин
Кредитоспроможність – це спроможність позичальника повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [50]	В. Д. Лагутін
Кредитоспроможність – це такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно повернути його [51]	Л. А. Лахтіонова
Кредитоспроможність – оцінка банком можливостей погасити надану позику [100]	М. Назарова
Кредитоспроможність – це наявність передумов у позичальника отримати і повернути кредит[42, 36]	В. Колесникова Й. Завадський
Кредитоспроможність – це здатність своєчасно та в повній мірі розрахуватися за зобов'язаннями[70, 81]	О. Петрук Л. Примостка
Кредитоспроможність - спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником [23]	В. Галасюк
Кредитоспроможність – можливість підприємства покрити свої поточні боргові зобов'язання[43]	Н. Корецька
Кредитоспроможність погасити надану позику[110]	В. Янишевська
Кредитоспроможність – фінансово-господарський стан підприємства чи організації, котрий дає впевненість у ефективному використанні позичених коштів, спроможність та готовність позичальника повернути кредит згідно умов договору[90]	О. Скорба
Кредитоспроможність – система умов, що визначають спроможність підприємства залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі у передбачений термін[93]	А. Соколова
Кредитоспроможність – сукупність фінансових і матеріальних можливостей одержати і сплатити кредит в установлений термін й у повній сумі[30]	О. Дутченко

Відповідно до іншого підходу поняття кредитоспроможності формулюється, як здатність певних суб'єктів розрахуватись за борговими зобов'язаннями, тобто визначає кредитоспроможність як фінансовий або фінансово-господарський стан позичальника, який дає змогу отримати кредит і своєчасно повернути його. З цим погодитися не можна, оскільки кредитоспроможність характеризується не лише фінансовим станом позичальника, а і його діловою репутацією, якістю менеджменту, рівнем розвитку галузі та економіки країни, у якій функціонує позичальник та ін..

Представники третьої групи ототожнюють кредитоспроможність зі спроможністю за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [23]. Таке твердження варте уваги, адже висока кредитоспроможність позичальника є передумовою для отримання ним кредитних коштів.

Представником четвертого напрямку є Н.Корецька, яка стверджує, що кредитоспроможність – це можливість підприємства покрити свої поточні боргові зобов'язання. Однак вважаємо це визначення не зовсім точним, оскільки не розглядається, за яких умов ця можливість може бути реалізована [43].

Заслуговує на увагу п'ятий підхід, відповідно до якого кредитоспроможність визначається як оцінка банком позичальника з позиції доцільності надання йому кредитних коштів. Підтримуючи думку В. Галасюка [23], вважаємо це тлумачення не достатньою коректним, адже «кредитоспроможність оцінюється з точки зору банку, а банк цікавить спроможність позичальника розрахуватись за своїми зобов'язаннями, а не його спроможність залучати кошти» [23].

Прибічники шостого підходу визначають кредитоспроможність як фінансово-господарський стан підприємства, що є певною гарантією ефективного використання і повернення позикових коштів. Це визначення

на наш погляд, є не досить вдалим, оскільки фінансово-господарський стан – це результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, що визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів. Очевидно, що тлумачення кредитоспроможності і фінансово-господарського стану не можна плутати.

Особливої уваги варта дефініція кредитоспроможності А.Соколової. Автор стверджує, що кредитоспроможність – це система умов для визначення спроможності підприємства залучати і повертати позиковий капітал. Однак завжди, коли мова йде про систему, необхідно уточнення елементів такої системи і визначення взаємозв'язку між ними, чого у запропонованій дефініції автора немає [93].

Спільними в цілому у розумінні сутності кредитоспроможності є восьмий і перший підходи. Відмінність полягає лише в тому, що О.Дутченко уточнює, які саме можливості є сприятливими для повернення кредиту (фінансові та матеріальні) [30].

Детальний аналіз окремих визначень поняття «кредитоспроможність» у російській та іноземній літературі проведено Т. Г. Шешуковою та М. В. Биковою [10]. Звертаючи увагу на окремі недоліки у визначенні кредитоспроможності, фахівці вважають, що поширена дефініція кредитоспроможності не повною мірою розкриває її сутність, кількісні й якісні характеристики, є занадто загальним і не враховує ефективність використання кредитних засобів. Самі науковці під кредитоспроможністю розуміють правомочність отримання в теперішньому, можливість ефективного використання, а також готовність і можливість повернення позичених коштів кредиторі в майбутньому в установлених формах, термінах і обсягах з урахуванням плати за використання запозичених коштів [59].

Загалом у сучасній науковій літературі під кредитоспроможністю 45

позичальника банку в широкому значенні прийнято розуміти наявність у позичальника передумов для отримання й ефективного використання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором терміни.

У вузькому розумінні кредитоспроможність підприємства – це комплексна характеристика, представлена фінансовими та не фінансовими, кількісними й якісними показниками, що дозволяють оцінити його здатність ефективно використати позику, а також можливість і готовність своєчасно та в повному обсязі виконати свої зобов'язання перед кредиторами в майбутньому.

Згідно з визначенням НБУ, кредитоспроможність (creditworthiness of borrower) – це наявність у позичальника (контрагента банку) передумов для здійснення кредитної операції та його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

В.Бордюг, проаналізувавши визначення поняття «кредитоспроможність» згрупувала їх у групи за різними класифікаційними ознаками (рис. 1.1) [13]. На підставі аналізу поглядів вчених зробимо висновок, що кредитоспроможність – є комплексним поняттям, що варто характеризувати з різних сторін.

Комплексність поняття визначає дискусійність підходів щодо тлумачення цієї категорії. Тому ми погоджуємось з думкою вчених щодо виділення певних ознак, які повинні розкривати сутність кредитоспроможності. До таких ознак нами віднесено:

- спроможність позичальника розрахуватись за борговими зобов'язаннями, тобто його задовільний фінансовий стан;
- здатність виконати свої зобов'язання перед банком у повному обсязі та у визначений строк (тобто, виконання принципів терміновості, платності і забезпечення кредиту);
- наявність джерел повернення кредиту – грошові кошти, що генеруються підприємством.

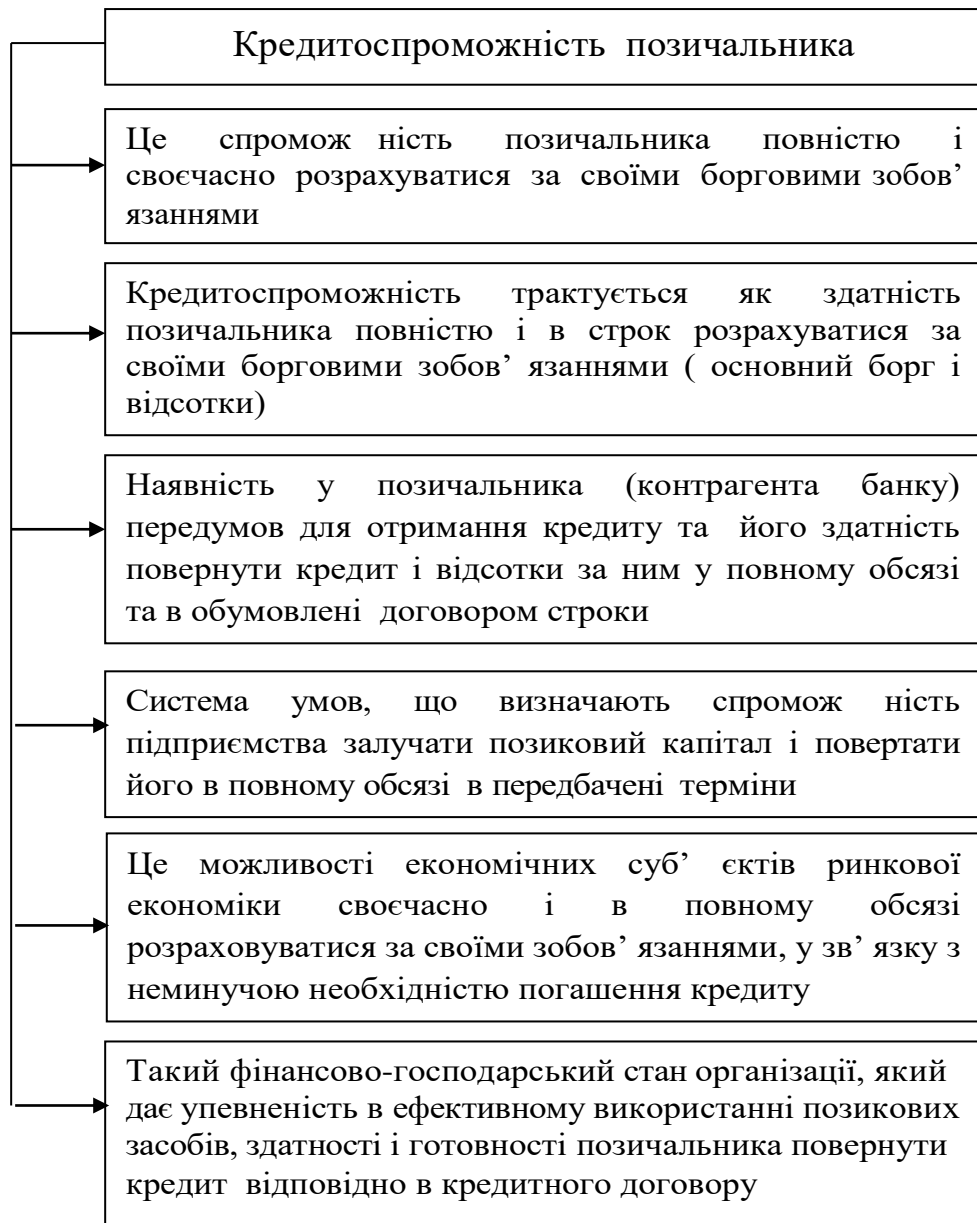

Рисунок 1.1 - Визначення поняття «кредитоспроможність» [13]

Виходячи з виділених ознак, під кредитоспроможністю будемо розуміти спроможність позичальника розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком у повному обсязі та у визначений строк грошовими коштами, що генеруються підприємством.

Ще однією теоретичною проблемою є те, що в більшості наукових праць ототожнюються поняття «кредитоспроможність» та «ризик кредитування». З таким твердженням погодитися не можна, оскільки ризик кредитування у широкому розумінні – можливості втрати банком часткової або повної суми наданого позичальнику кредиту.

Для формування обґрунтованого підходу до визначення компаративної оцінки виділених дефініцій доцільним вважаємо здійснити систематизацію факторів, які впливають виникнення ризиків в процесі кредитування.

У табл. 1.2 надана узагальнена інформація про класифікацію, перелік та зміст факторів виникнення ризику кредитування.

Таблиця 1.2 - Підходи до класифікації факторів виникнення ризику кредитування

Автор (рік)	Визначення поняття
О. Андросова, І. Михайлова (2010 р.)	Імовірність банком часткової або повної втрати суми кредиту та процентів за користування кредитом або отримання доходу на вкладений капітал унаслідок впливу чинників зовнішнього та внутрішнього походження [3]
А. Загородній (2000 р.)	Ризик невиконання позичальником його зобов'язань щодо кредитора; можливість відмови позичальника від сплати процента за кредит і повернення самого кредиту [37]
Н. Єрмасова (2009 р.)	Можливість збитків унаслідок неповернення основної суми боргу та процентів за ним [35]
А. Єпіфанов (2007 р.)	Можливість того, що у майбутньому в певний момент вартість банківських активів зменшиться у зв'язку з неповерненням (неповним або несвоєчасним поверненням) цих активів [68]
П. Ковальов (2005 р.)	Ситуація, коли контрагент операції (банк, клієнт) не може або не хоче виконати зобов'язання, що виникли в момент укладення фінансової угоди [40]
А. Мелікаєва (2012 р.)	Ризик невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком, тобто ризик виникнення дефолту позичальника [58]
І. Сало (2007 р.)	Ризик у майбутньому зменшення вартості активів у зв'язку з неповерненням (неповним або несвоєчасним поверненням) цих активів [88]
О. Петрук (2004 р.)	Ризик неповернення у встановлений строк основного боргу та процентів за кредитом, що належать кредитору відповідно до кредитного договору [71]

Як видно із наведеного в табл. 1.2 переліку різних визначень сутності терміна «ризик кредитування», вони переважно відрізняються й потребують додаткового уточнення.

Для цього здійснено декомпозицію понять на основні складові за такими ознаками порівняння: ключове слово, наслідок ризикової події, ризикова подія. Результати декомпозиції представлені в табл. 1.3.

Наведена в табл. 1.3 інформація демонструє, що більшість коли визначає поняття «ризик кредитування», то виділяє такі ключові слова:

імовірність, ризик невиконання зобов'язань, можливість, ризик утрат, ризик небезпеки, ризик неповернення, невизначеність.

Таблиця 1.3 - Морфологічний аналіз поняття «ризик кредитування»

Ознака порівняння	Структурний склад поняття
Ключове слово	Імовірність [3], ризик невиконання [37, 40, 58], можливість [35], ризик втрат [58], ризик неповернення [33, 71], ризик для надходжень і капіталу [83], невизначеність [85], ризик зменшення вартості активів [88]
Наслідок ризикової події	Часткова або повна втрата суми кредиту та процентів за користування кредитом [3], повна або часткової втрати вартості активів банку, зменшення вартості банківських активів [68, 88], неповернення у встановлений строк основного боргу та процентів за кредитом, що належать кредитору відповідно до кредитного договору [71]
Ризикова подія	Вплив чинників зовнішнього та внутрішнього походження [3], нездатність контрагентів (позичальників) виконувати зобов'язання, відмова позичальника від сплати процента за кредит і повернення самого кредиту [37], неповернення основної суми боргу та процентів за ним [35], неповернення (неповне або несвоєчасне повернення) банківських активів [68, 88], погіршенням стану дебітора, контрагента за угодою, емітента цінних паперів [58], неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [83]

Отже, характеристика категорії ризику як «можливості» добре відображає її сутність у значенні можливої події, яка має ймовірнісний характер. Збігаються погляди вчених щодо трактування сутності ризикової події, коли визначають поняття «ризик кредитування».

На основі проведеного аналізу поняття «ризик кредитування» та «кредитоспроможність» встановлено, що ці два терміни є близькими за своїм функціональним призначенням і взаємозалежними (рис. 1.2)

Як представлено на рис. 1.2, показник кредитоспроможності є стимулятором (висока кредитоспроможність свідчить про здатність позичальника вчасно та в повному обсязі погашати заборгованість за кредитом), а ризик кредитування – дестимулятором (високий ризик кредитування є наслідком нездатності позичальника виконувати зобов'язання за кредитом).

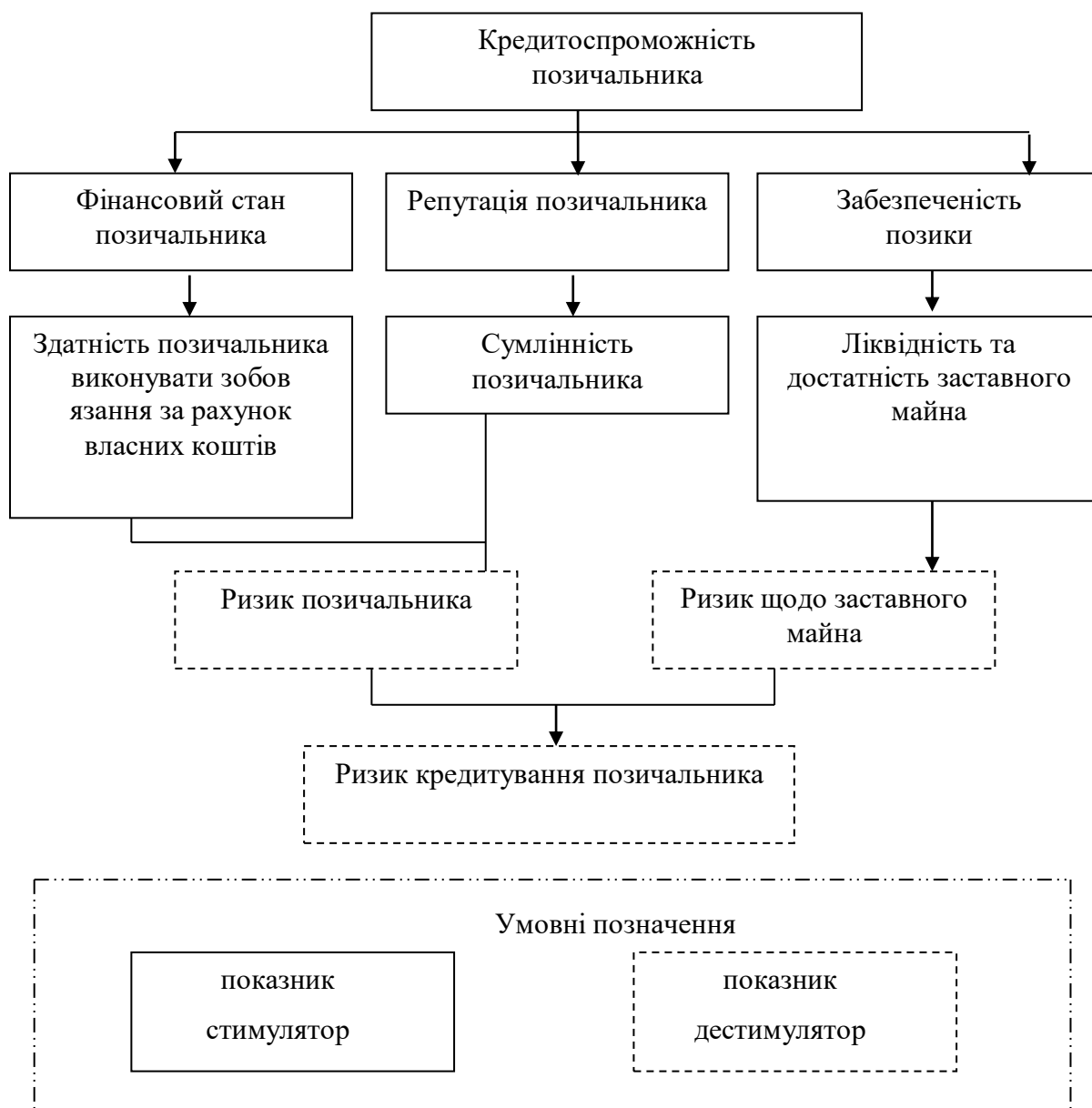

Рисунок 1.2 - Взаємозв'язок понять «кредитоспроможність позичальника» та «ризик кредитування» [14]

Отже, чим вищою є кредитоспроможність позичальника, тим нижчим ризик його кредитування.

Таким чином, в результаті дослідження теоретичних основ кредитоспроможності та оцінки підходів до її визначення було з'ясовано, що кредитоспроможність слід розглядати в контексті конкретної ситуації, що надає можливість виділити різні її критерії.

1.2 Класифікаційна характеристика факторів впливу на кредитоспроможність позичальника банку

В основі оцінки кредитоспроможності будь-якого позичальника, незалежно від його статусу чи вагомості впливу на економіку країни, лежить розробка послідовності оцінювання, побудова логічної схеми кредитного процесу, а також вибір та використання певного набору тих чи інших критеріїв, які могли б охарактеризувати спроможність потенційного клієнта банку вчасно та повністю розрахуватися за своїми кредитними зобов'язаннями.

Основна мета такого аналізу визначити здатність і готовність позичальника повернути позику відповідно до умов кредитного договору. Банк повинен у кожному випадку визначити ступінь ризику, який він готовий узяти на себе, і розмір кредиту, який може бути наданий в даних обставинах.

Отож, аналіз наявних теоретичних та методологічних практик дозволяє підсумувати, що до складу системи оцінювання кредитоспроможності позичальника в цілому варто віднести:

1) наявність чіткого алгоритму виконання завдання, тобто від початкового етапу, який передбачає безпосередню комунікацію із можливим претендентом на отримання кредиту та систематизацію й опрацювання вхідних інформаційних потоків, і до кінцевого, на якому приймається рішення про видачу або відмову у видачі кредиту;

2) суб'єктнооб'єктну сторону процесу, скільки доволі важко уявити собі процес кредитування без наявності ключових дійових осіб та власне виокремлення самого змісту категорії кредитоспроможність;

3) сукупність методологічних прийомів щодо оцінки кредитоспроможності позичальника;

4) визначення базових критеріїв (показників) оцінки кредитоспроможності позичальника;

5) ресурсну базу, тобто на основі яких інформаційних та нормативних джерел буде формуватися процес оцінки;

6) існування взаємодоповнюючих та взаємокорегуючих індикаторів, що представляють собою реакцію системи на форс-мажорні та непередбачувані чинники, що можуть відобразитися на ефективності та достовірності процесу оцінювання здатності клієнта повернути кредитні кошти;

7) наявність системи захисту даних та програмно-технологічного забезпечення функціонування системи оцінювання кредитоспроможності тощо.

Цих компонентів такого роду може бути безліч і їх структурування може змінюватися в залежності від модифікації систем оцінки в різних банках, змін у нормативних положеннях та правових актах національного регулятора грошового обігу в країні, що також відображається на особливостях побудови структурнологічного відображення даного механізму. Наприклад, на сьогодні популярності набуває галузево-зональний та лаговий принцип оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання.

Розглянемо більш детально деякі практичні особливості оцінювання кредитоспроможності позичальника через призму національних реалій. В цілому найбільше уваги в даний час приділяється оцінюванню кредитних перспектив суб'єктів господарювання, зокрема як виробничих підприємств, так і власне представників сфери обслуговування та фінансово-інвестиційного бізнесу, а також органів виконавчої та місцевої влади. Історично склалося так, що дослідженню даного питання на сьогодні все ж приділяють більше уваги, аніж практичній та методологічній оцінці характерних особливостей упорядкування кредитного процесу в сфері кредитування фізичних осіб [15].

Якщо виходити із вже наявних здобутків національної та зарубіжної наукової думки, що більш ґрунтовно реалізує дослідження даного питання, то стає очевидно, що оцінювання кредитоспроможності позичальника юридичної особи нерозривно пов'язане із його безпосередніми

маркетинговими та фінансовими результатами, успішністю чи навпаки, неуспішністю його функціонування в галузі, і навіть, відношенням до набору та керування персоналом.

При цьому не варто забувати, що задовільність або ж незадовільність роботи підприємства впливає багато факторів. До них ми можемо віднести зокрема і тип галузевої приналежності, різноманітність ресурсного забезпечення роботи, успішність управлінського апарату, позиціонування підприємства на ринку, модернізації вдалої стратегії менеджменту, ефективності внутрішніх та зовнішніх ділових комунікацій.

Власне в цьому і полягає виникнення подальшої диференціації у формуванні методик оцінювання кредитоспроможності, оскільки вона заклала основи для виникнення сумнів у правильності ведення попередніх аналітичних банківських досліджень, коли ключовими вважалися лише кількісні параметри оцінки, а якісні довгий час залишалися поза увагою представників банківського бізнесу, й до сьогодні, коли швидкі темпи розвитку зарубіжних банківських систем показали значну відсталість національних методологічних практик оцінки кредитоспроможності і неможливість забезпечити їх оперативну реакцію на трансформаційні перетворення у світовій кредитній системі та модернізацію підходів до формування кредитного процесу, вимоги до кредитної дисципліни та компетентності персоналу тощо.

У науково-практичній літературі здебільшого виокремлюють кількісні та якісні критерії кредитоспроможності. Кількісні критерії пов'язані з оцінкою поточного та перспективного фінансового стану позичальника, а якісні виявляються на основі оцінки менеджменту підприємства та його ситуації на ринку факторів виробництва і збуту продукції.

Взаємозв'язки між якісними та кількісними параметрами кредитоспроможності підприємства з погляду швейцарських фінансистів наведені на рис. 1.3.

Рисунок 1.3 - Елементи оцінки кредитоспроможності позичальника банку у взаємозв'язку [48]

Різностримованість факторів впливу на кредитоспроможність підприємств зумовлена тим, що будь-який діючий фактор несе в собі як специфічні, так і неспецифічні риси, більш того – вони пов'язані й розподіл ознак діючого фактору досить умовний та ґрунтується на якісних особливостях, яких набуває кредитоспроможність під його впливом.

Зокрема, дія сукупності факторів визначає загальний позитивний або негативний напрямок впливу на здатність суб'єктів підприємництва відновити платоспроможність за рахунок власних коштів. Неспецифічність впливу будь-якого фактору зумовлена передусім величиною та

спрямованістю змін у діяльності суб'єктів підприємництва, та змін його кредитоспроможності (рис. 1.4).

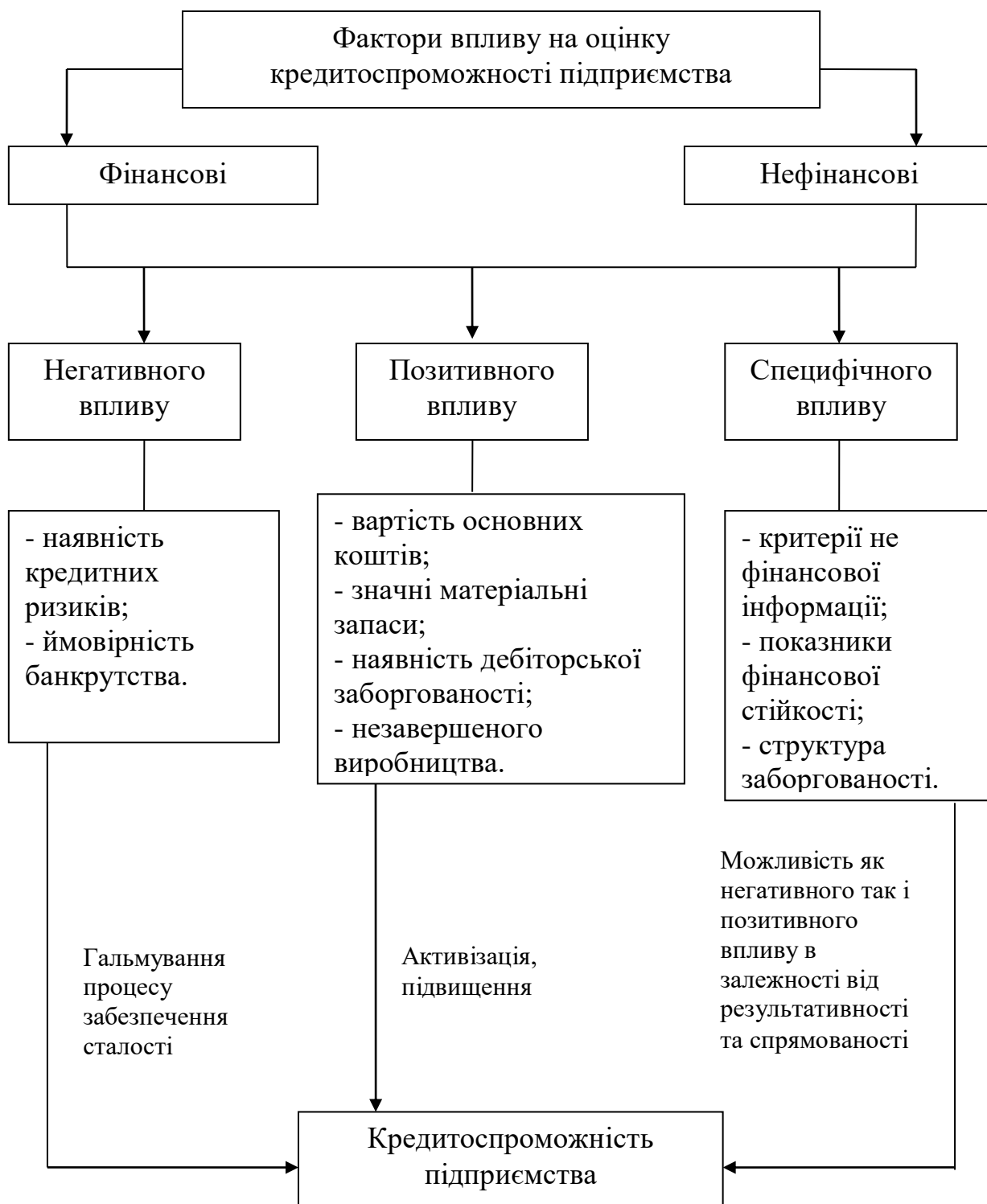

Рисунок 1.4 - Фактори впливу на оцінку кредитоспроможності позичальника банку [42]

Ми вважаємо за потрібне виділити фінансові та нефінансові фактори впливу на оцінку кредитоспроможності як різноспрямовані, оскільки в процесі такої оцінки рівень специфічності фактору може визначатися співвідношенням реальних кількісних та якісних показників діяльності суб'єкта бізнесу до кількісних та якісних показників, які прийняті за нормативні або базові.

Таким чином, позитивні фактори безумовно активізують підвищення кредитоспроможності малого підприємства. Негативні ж, на відміну від перших, гальмують процес забезпечення сталої кредитоспроможності; фактори специфічного впливу залежно від своєї спрямованості можуть як покращити, так і погіршити загальний стан кредитоспроможності економічного суб'єкту.

Розглядаючи кредитну заявку, службовці банку враховують багато чинників. Впродовж багатьох років службовці банку, відповідальні за видачу позик виходили з наступних моментів: дієздатності позичальника, його репутації, здібності одержувати дохід, володіння активами, стану економічної кон'юнктури.

Банки розвинених капіталістичних країн застосовують складну систему великої кількості показників для оцінки кредитоспроможності клієнтів. Ця система диференційована залежно від характеру позичальника (фірма, приватна особа, вид діяльності), а також може ґрунтуватися як на сальдових, так і оборотних показниках звітності клієнтів.

Кредитоспроможність клієнта комерційного банку - спроможність позичальника повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (основного боргу і відсотків).

Оцінка кредитоспроможності позичальників здійснюється за наступною схемою (рис.1.5) [21].

Кредитоспроможність суб'єктів підприємництва на відміну від його платоспроможності не фіксує неплатежі за минулий період або на будь-яку дату, а прогнозує здатність до погашення боргу на найближчу перспективу.

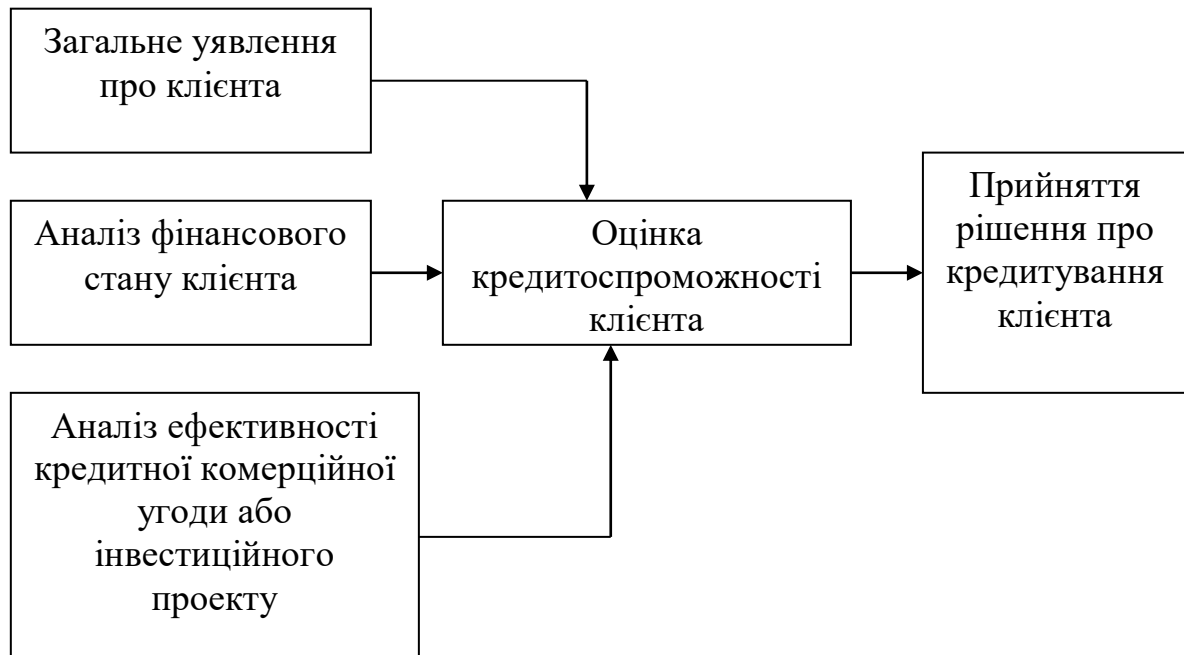

Рисунок 1.5 - Загальна схема оцінки кредитоспроможності суб'єктів підприємництва [21]

Ступінь неплатоспроможності минулого є одним з формальних показників, на які спираються при оцінці кредитоспроможності клієнта.

Якщо позичальник має прострочену заборгованість, але його баланс ліквідний, а також достатній розмір власного капіталу, то разова затримка платежів банку в минулому не є підставою для висновку про некредитоспроможність клієнта. Кредитоспроможні клієнти не допускають тривалих неплатежів банку, постачальникам, бюджету.

Рівень кредитоспроможності клієнта свідчить про ступінь індивідуального (приватного) ризику банку, пов'язаного з видачею конкретної позики конкретного позичальника.

Специфіку того чи іншого аспекту кредитоспроможності позичальників необхідно враховувати при прийнятті конкретного управлінського рішення. Таким чином, методичні рекомендації, які розробляються банківськими установами для оцінювання кредитоспроможності позичальників, мають враховувати різні аспекти діяльності позичальника.

1.3 Методичні підходи щодо оцінки кредитоспроможності позичальника банку

З необхідністю оцінки кредитоспроможності позичальників стикається будь-який банк, який надає кредити. Кожний потенційний позичальник, який прагне одержати кредит, повинен пройти цю процедуру. Від результату її проведення залежить чи одержить він кредит, і якщо одержить, то в якому обсязі.

Взагалі кредитоспроможність являє собою спроможність позичальника в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, генерованими позичальниками у ході звичайної діяльності.

Для оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання необхідно консолідувати та проаналізувати інформацію різної природи. Вся вхідна інформація отримується експертним шляхом і несе в собі невизначеність і суб'єктивізм. На основі неї, за допомогою процедур прийняття рішень, ОПР робить узагальнюючий висновок.

Джерелами інформації вхідних даних для здійснення аналізу й оцінки кредитоспроможності підприємств є офіційна фінансова звітність, затверджена у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 336/22868 від 28.02.2013 року [46].

Вона включає такі документи:

- для боржника – великого або середнього підприємства – за формою № 1 «Баланс» (ф. 1), формою № 2 «Звіт про фінансові результати» (ф. 2), формою № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) » (ф. 3);
- для боржника – великого або середнього підприємства, що належить до групи юридичних осіб під спільним контролем, – за формою № 1 «Баланс» (ф. 1), формою № 2 «Звіт про фінансові результати» (ф. 2), формою № 3 «Звіт

про рух грошових коштів (за прямим методом) » (ф. 3), а також за формою № 1-к «Консолідований баланс» (ф. 1-к), формою № 2-к «Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (ф. 2-к), формою № 3 «Консолідований звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (ф.3-к);

– для боржника – малого підприємства – за формою № 1-м або № 1-мс «Баланс» (ф. 1-м або 1-мс), формою № 2-м або № 2-мс «Звіт про фінансові результати» (ф. 2-м або 2-мс).

Формуючи аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника, комерційні банки України до 2012 року користувались власними методиками, побудованими на підставі затверджених методичних рекомендацій Національного банку України. В той же час НБУ дозволяв банківським установам самостійно визначати додаткові показники та якісні критерії для проведення оцінки фінансового стану позичальника. Це мало позитивні наслідки для банків, оскільки дозволяло формувати реально оцінити кредитні ризики, що дозволяє належним чином контролювати їх рівень [95]. В сучасних умовах методичне забезпечення представлено методикою, регламентованою постановою НБУ №351 від 30 червня 2016 року зі змінами, а саме: "Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями" [79].

Фактори впливу на формування аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання узагальнено на рис. 1.6.

Аналіз рис. 1.6 дозволяє зробити висновок, що значна кількість вітчизняних та закордонних методик аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника обумовлена саме значною різноманітністю факторів впливу на нього.

Наведена в табл. 1.3 інформація демонструє, що більшість коли визначає поняття «ризик кредитування», то виділяє такі ключові слова: імовірність, ризик невиконання зобов'язань, можливість, ризик утрат, ризик небезпеки, ризик неповернення, невизначеність.

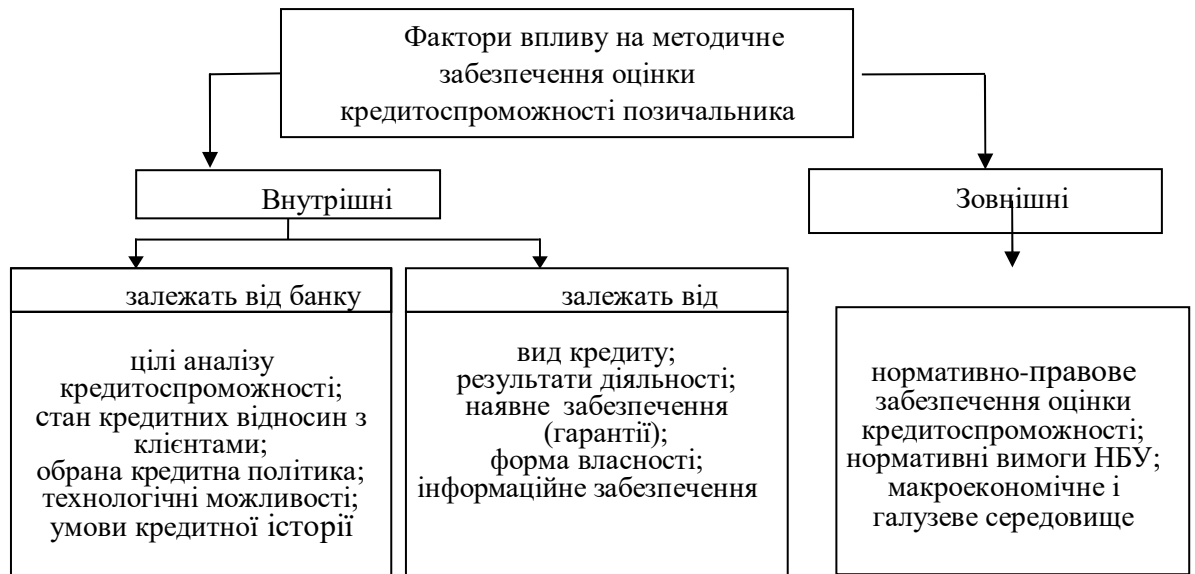

Рисунок 1.6 – Фактори впливу на методичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника [23]

В сучасних умовах господарювання кредитоспроможність клієнта-позичальника є важливою характеристикою, яка встановлює потенційну імовірність формування кредитних відносин між кредитором та його контрагентом – позичальником на перспективу.

В першу чергу, обираючи методику аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності клієнтів банку, необхідно сформулювати вимоги до неї:

- достовірність оцінки, що реалізується при використанні необхідної інформаційної бази даних;
- повнота оцінки, що полягає у формуванні комплексу оціночних критеріїв та показників, які дозволяють надати повну та всебічну характеристику господарської діяльності позичальника;
- диференційований підхід до оцінки кредитоспроможності різних груп позичальників, яка реалізується шляхом надання різноманітних форм та видів кредитів на різних умовах, а також диференційованість в розрізі розмірів підприємства та галузей економіки;
- перспективність оцінки, яка забезпечується шляхом отримання поточної та перспективної (прогнозованої) оцінки кредитоспроможності клієнтів;

- інноваційність, що полягає в імплементації зарубіжного досвіду з врахуванням вітчизняної практики проведення такої оцінки, залученні висококваліфікованих експертів, впровадженні сучасних інноваційних інструментів та технології оцінки;

- об'єктивність, яка полягає у неупередженому та об'єктивному формуванні оцінки кредитоспроможності.

Найбільш дискусійним питанням є вибір методологічного підходу та формування на його основі методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

З цього приводу, В. Бордюг стверджує, що аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника, яке застосовується банківськими установами, є достатньо різноманітним.

При цьому в основу такого забезпечення покладено, за словами автора, класифікаційні (статистичні) методи оцінки та комплексний аналіз кредитоспроможності [13]. В цілому порядок вибору методологічного підходу та формування відповідної методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника представлений на рис. 1.7.

Необхідно зазначити, що кожний представлений на рис. 1.7 методологічний підхід до аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника має переваги та недоліки.

Детальна характеристика основних методик аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в межах сформованих методологічних підходів з визначенням особливостей їх адаптації у вітчизняних банках та напрямків їх імплементації представлена в табл. 1.4.

Зачне поширення в аналітичних дослідженнях банків займають рейтингові методики. НБУ активно використовує західний досвід щодо використання прикладних рекомендацій та розробок впровадження методик, орієнтованих на використання інтегрального показника (рейтингу).

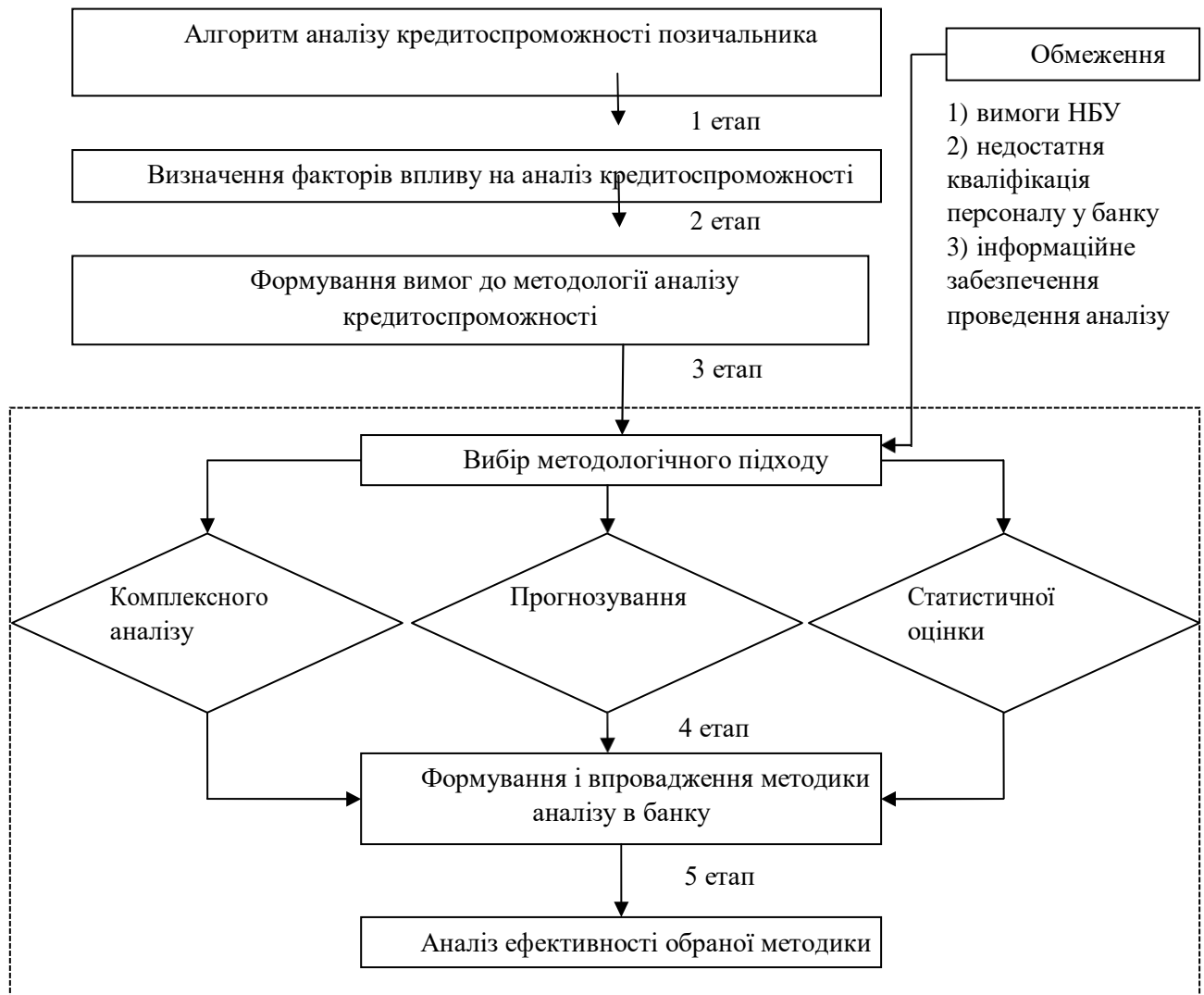

Рисунок 1.7 – Порядок вибору методологічного підходу до формування відповідної методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника [23]

Розрізняють внутрішні та зовнішні рейтингові оцінки. Більшість закордонних банків орієнтують методику оцінки кредитоспроможності на визначення саме внутрішнього рейтингу. Бально-рейтингова оцінка надає можливість спрогнозувати своєчасність здійснення грошових платежів, визначити ефективність функціонування підприємства, ідентифікувати межі, в яких зменшується сума прибутку, визначити порядок погашення платежів.

Значними перевагами бально-рейтингових моделей є відносна простота застосування, здатність ранжування та кластеризації підприємств за отриманими результатами оцінки, поєднання формалізованих та

Таблиця 1.4 – Порівняльна характеристика основних методик аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника

№ з/п	Назва методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності	Сутність	Переваги	Особливості адаптації у вітчизняних банках	Перспективні напрямки і імплементації методики для національних банків
1	2	3	4	5	6
7Ф8ормалізовані (статистичні, класифікаційні) методи оцінки					
1	Бально-рейтингова оцінка	Встановлюються нормативні значення та відповідні бали для кожного обраного показника залежно від його визначеної вагомості (значимості) серед інших показників.	Простота застосування, здатність ранжування та кластеризації підприємств за результатами проведеного аналізу, поєднання формалізованих та неформалізованих показників та критеріїв	Потребує наявності фахівців, обізнаних з використанням формалізованих та неформалізованих методів оцінки кредитоспроможності; необхідним є наукове обґрунтування сформованих балів для оцінки та інтерпретації інтегрального рейтингового показника	Методика є перспективною для здійснення конкурентного аналізу підприємств
2	Кредитний скоринг	Математична модель, виражена зваженою сумою визначених характеристик, на підставі якої, враховуючи минулий досвід, банк з'ясовує імовірність вчасного повернення кредиту позичальником	Швидкість форми кредитування; прийняття рішень щодо надання кредиту на основі більш детальної інформації; автоматизація прийняття рішення; швидке виявлення сумнівної заборгованості	Складності імплементації кредитного скорингу пов'язані з відсутністю повної інформаційної бази про позичальників; впровадження комплексного скорингу актуальне виключно для великих банків; складно формувати критерії скорингу; відсутність відповідних фахівців для впровадження системи скорингу	Робота з проблемною заборгованістю; сегментація клієнтів; автоматизація роботи з позичальниками; прогнозна оцінка кредитного портфеля з прийняттям рішення щодо обмеження видачі кредиту, зміни відсоткової ставки тощо.
3	Оцінка фінансових показників (коефіцієнтний аналіз)	Відбувається оцінка фінансового стану підприємства-позичальника за допомогою визначених груп фінансових показників	Точність, відсутність суб'єктивного підходу	Застосовується в практиці вітчизняних банків та покладений в основу визначення інтегрального показника з відповідно до встановленого НБУ методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності	Методика потребує удосконалення в напрямку врахування результатів поглибленого аналізу неформалізованих показників

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6
4	Методика, побудована на аналізі грошових потоків	Сутність методики – в оцінці здатності позичальника генерувати виключно грошові потоки	Існування тісного взаємозв'язку між згенерованими грошовими потоками з виконанням умов кредитного договору	Неврахування інших важливих показників оцінки фінансового стану обумовлює неповноту проведення кредитного аналізу. При аналізі складно врахувати управління витратами, запасами та розрахунками, оптимізацію грошових потоків	Методику слід удосконалити в напрямку розширення кількості аналітичних коефіцієнтів та якісних критеріїв оцінки кредитоспроможності
5	Метод нечітких множин	Методичний підхід, оснований на синтезі кількісних та якісних факторів оцінки кредитоспроможності та матричних методів, розроблених для комплексного фінансового аналізу різних фінансових систем	Відсутня необхідність у значному обсязі статистичних даних для обробки, врахування суб'єктивного фактору у процесі прийняття рішень по кредиту, зручність в інженерному застосуванні, підвищений ступінь обґрунтованості, можливість використання даних для прогнозування	Методичний підхід є складним для сприйняття, потребує наявності висококваліфікованих фахівців та відповідного програмного забезпечення	Імплементация можлива при умові розвитку кадрового та інформаційно-програмного та організаційного потенціалу національних банків
6	«6C», PARSE, CAMPARI, PARTS, MEMO RISK, система 4FC	Методики визначають власні підходи для оцінки кредитоспроможності, основані на поєднанні формалізованих та неформалізованих показників	Синтез формалізованих та неформалізованих аналітичних показників та критеріїв	Складність адаптації пояснюється невідповідністю більшістю кількісних показників оцінки кредитоспроможності західних та вітчизняних банків	За умови врахування особливостей національного банківського законодавства впровадження моделей, основаних на синтезі показників та критеріїв, є доречним
8	Методи на основі прогнозування банкрутства (моделі Е. Альтмана, Дж. Таффлера, Г. Спрінгейта)	Факторні моделі, орієнтовані на визначення інтегрального показника з імовірності банкрутства підприємств-позичальників	Точність, формалізований характер моделі, що виключає суб'єктивність	Складності при інтерпретації інтегрального показника імовірності банкрутства, недостатність інформації для його розрахунку	Методи є доцільними для підприємств з великими масштабами господарської діяльності.

неформалізованих показників та критеріїв (використовуються показники, що комплексно характеризують діяльність позичальника).

Методики, побудовані на визначенні рейтингової оцінки, можуть використовуватись для:

- проведення комплексної оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання;
- ідентифікації рівня кредитного ризику;
- визначення вартості банківських ресурсів.

Водночас вважаємо, що розробка інтегрального показника, орієнтованого на зовнішнє рейтингування, є доцільною виключно для великих системних банків.

Яскравим прикладом використання рейтингових методик є досвід банківських установ Німеччини, які здійснюють аналітичне дослідження оцінки кредитоспроможності позичальника за 5 групами, які включають 17 критеріїв:

- перспективні напрями розвитку підприємства-позичальника;
- оцінка економічних умов, в яких функціонує підприємство;
- оцінка ринку та галузі;
- взаємовідносини з клієнтами;
- якість управління підприємством.

Сформована бальна оцінка за критеріями виділених груп дозволяє сформулювати рейтинг позичальника.

Однією з найперспективніших методик аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності є використання кредитного скорингу. Така методика докладно досліджена в працях [12, 13]. Сутність методики – у групуванні позичальників на відповідні класи. Причому банківські установи використовують три різновиди скорингової кредитної моделі: аплікаційний – вид скорингу, що дозволяє оцінити кредитоспроможність потенційних позичальників; поведінковий – орієнтований на позичальників, які вже мають кредитні відносини з банком; колекторський

– використовується щодо суб'єктів господарювання, які не виконують взятих на себе боргових зобов'язань перед банком.

В цілому кредитний скоринг – це модель, виражена зваженою сумою визначених характеристик, на підставі якої, враховуючи минулий досвід, банк з'ясовує імовірність вчасного поверненні кредиту визначеним позичальникам [12].

В банківській практиці скоринг сприятиме підвищенню ефективності управління кредитними ризиками. Однак більшість вчених визначають складність широкого впровадження скорингу на сучасному етапі, пов'язану з недостатнім розвитком ринку кредитування в Україні, а саме:

- скорингова кредитна модель здатна функціонувати лише в умовах наявності інформаційного обміну між банківськими установами, що видають кредити. Водночас до цього часу є невирішеним питання формування бази кредитних історій;

- гнучкість скорингових моделей передбачає їх постійне коригування, що ускладнено відсутністю належної взаємодії між банками та неповнотою інформаційної бази для коригування таких моделей;

- відсутність висококваліфікованих аналітиків з моделювання та управління кредитними ризиками банків;

- неточність результатів скорингових моделей з причини невключення до вихідних інформаційних даних відомостей про позичальників, яким банки відмовили у видачі кредитів з різних причин.

Незважаючи на складності імплементації скорингових моделей у вітчизняну практику, вважаємо застосування їх перспективним, оскільки це сприятиме підвищенню рівня регламентації при оцінці кредитоспроможності, покращенню якості кредитного портфеля та зниженню рівня сумнівної заборгованості в банківських установах.

Методика, основана на аналізі грошових потоків, досить докладно описана у праці [38]. Автори стверджують, що їх методика дає можливість здійснювати об'єктивний аналіз показників господарської, фінансової та

інвестиційної діяльності підприємства та його фінансовий стан в цілому, забезпечує визначення основних напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства на перспективу, є запорукою економічної безпеки. При використанні цієї методики відокремлюють елементи надходження грошових коштів та їх використання. Підтримуючи прогресивність такого підходу, водночас зазначимо необхідність його доопрацювання з метою надання оцінці кредитоспроможності позичальника більш комплексного характеру та використання інтегрального показника.

Значне поширення в літературі набув методологічний підхід до оцінки кредитоспроможності на підставі використання математичних методів, наприклад методу нечітких множин. Основною перевагою такого методу автори праці [63] вважають поєднання кількісних та якісних факторів у механізмі оцінки кредитоспроможності позичальника і кредитного ризику в рамках однієї моделі за допомогою матричних методів, а також враховує впевненість кредитного експерту у здійсненні оцінки.

Водночас ми погоджуємось з позицією Т. Андрушківа [7], який стверджує, що одержання єдиної та узагальнюючої оцінки кредитоспроможності позичальника банку шляхом узагальнення та комплексного аналізу формалізованих показників є неможливим. Для одержання обґрунтованої оцінки кредитоспроможності, крім інформації у цифрових величинах, є необхідною оцінка кваліфікованих експертів-аналітиків.

Значне поширення в економічній літературі отримала ідея впровадження методів оцінки кредитоспроможності позичальника, заснована на прогнозуванні їхнього банкрутства (моделі Е. Альтмана, Дж. Таффлера, Г. Спрінгейта). Не можемо повністю погодитись з ототожненням підприємства-банкрута з некредитоспроможним підприємством, оскільки мета оцінки імовірності банкрутства та визначення імовірності неповернення кредиту позичальником за змістовним навантаженням є різними.

Спільним недоліком імплементації визначених моделей прогнозування банкрутства в практику діяльності вітчизняних банків слід визначити їх обмеження певними показниками, що потребує проведення додаткового аналізу фінансового стану.

Інтерпретація інтегрального показника з потребує більш чіткої інтерпретації. Слід відзначити, що такі моделі є формалізованими, що виключає суб'єктивність позицій кредитних працівників при прийнятті рішення про видачу кредиту. Такі моделі орієнтовані на оцінку фінансового стану в цілому, а не на кредитоспроможність як його складову.

Значно менше уваги в наукових джерелах присвячена моделям прогнозування оцінки кредитоспроможності позичальника [45]. Це пояснюється необхідністю докладної обробки великого масиву статистичної інформації для побудови економіко-математичних прогнозних моделей, наявності значної кількості факторів впливу на кредитоспроможність, нестабільністю середовища прямої та непрямої дії, що впливає на фінансовий стан підприємств.

Найбільшого поширення отримали модель МДА (основою якої є множинний аналіз дискримінанта) та CART (модель регресійного вигляду яка дозволяє класифікувати позичальників на різні групи в залежності від розрахованих фінансових аналітичних показників).

При характеристиці моделей комплексного характеру найбільш поширеними є: модель 5C, PARTS, CAMPARI. Зазначимо, що у зарубіжних країнах з розвинутою економікою, банківські установи застосовують складну систему формалізованих показників та неформалізованих критеріїв для аналітичного дослідження та ідентифікації кредитоспроможності позичальників (табл. 1.5)[13].

З метою подолання недоліків всіх зазначених моделей і методів в сучасних умовах банківські установи розробляють та використовують власні методики оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням інтересів банку.

Таблиця 1.5 – Компоненти методик комплексного аналізу оцінки кредитоспроможності позичальника, що застосовуються зарубіжними банками

Система 5C	PARTS	PARSER	CAMPARI	MEMO RISK	Система 4FC	Значення елемента
1	2	3	4	5	6	7
Character	-	Person	Character	Management	Management gualitu	Репутація позичальника
				Exeperience		Досвід
Conditions	-	-	-	Market	Industry dynamics	Загальні обставини для бізнесу позичальника
Collateral	Security	Security	Incurance	Security	Security realization	Забезпечення, можливість реалізації застави
				Kontrol		Контроль
Capital	-	-	-	Operations	Financial conditions	Фінансовий стан позичальника
Capacity (Cash Flow)	-	-	Ability	-	-	Експозиція грошових потоків
	Repayment	Repayment	Repayment	Repayment		Визначення можливості погашення позики
	-	-	Means	-		Засоби повернення боргу
	Amount	Amount	Amount			Обґрунтування суми кредиту
-	-	Remuneration	-	Interest	-	Винагорода за кредитний ризик
	-	Expediency	-			Доцільність надання позики
	-	-	Purpose	-		Мета кредиту
-	Term	-	-	-	-	Термін кредиту

Комерційні банки західних країн використовують на практиці складні системи різноманітних фінансових показників для оцінки

кредитоспроможності своїх клієнтів. Ці системи відрізняються одна від одної кількістю показників, що застосовуються, як складові частини загального рейтингу позичальника, а також різними методиками складання характеристик та визначення їх пріоритетності.

Так у практиці банків США застосовується правило шести «с» (ключові слова починаються на "сі"), детальніше на рис. 1.8 [27].

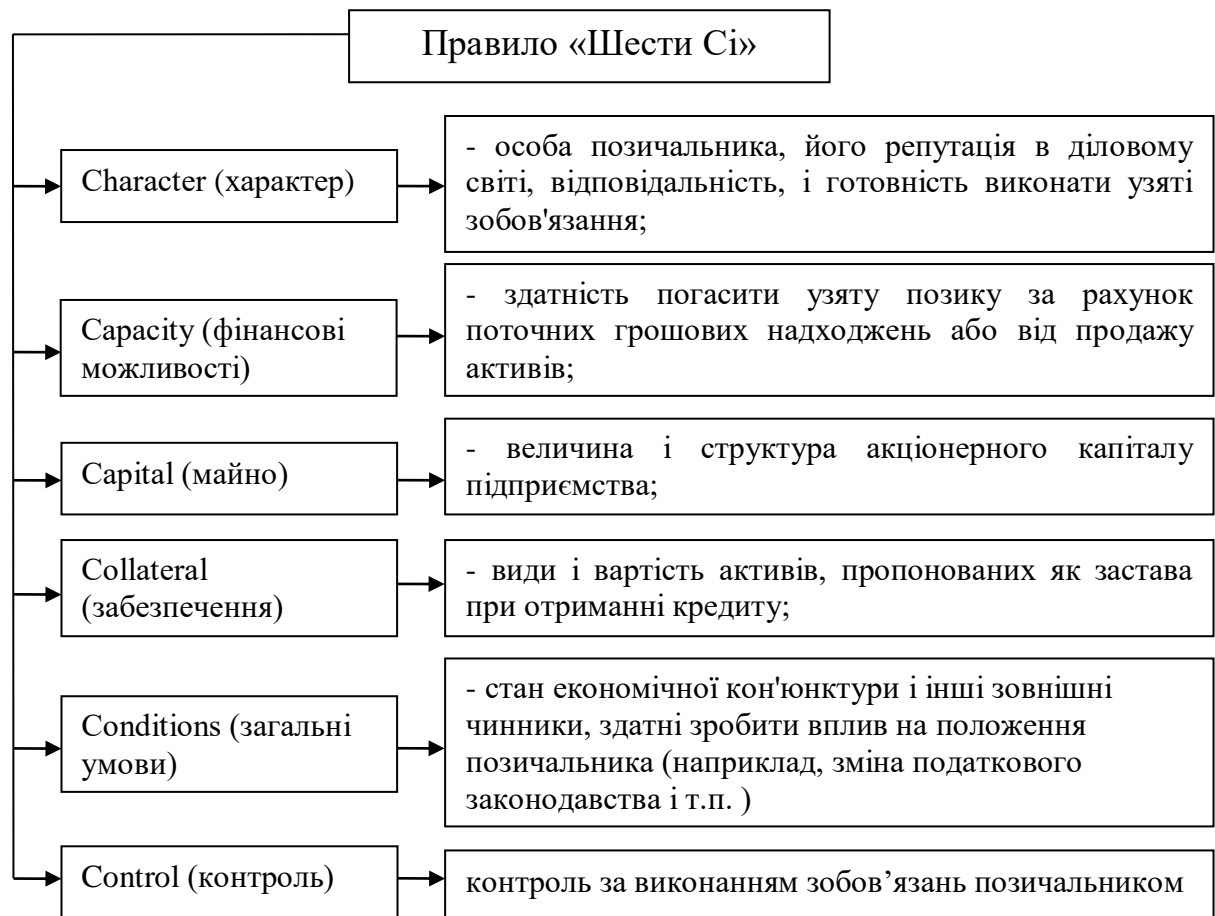

Рисунок 1.8 – Американська методика оцінка кредитоспроможності [70]

У Англії ключовим словом, в якому зосереджені вимоги при видачі позик позичальникам, є термін "PARSER", його значення ми можемо бачити на рис. 1.9.

Існують і деякі інші методи оцінки кредитоспроможності, які по своїй специфіці небагато відрізняються від вище перелічених.

Так, фінансове положення підприємства-позичальника в економічному

житті Німеччини визначають по рівню рентабельності і частці забезпеченості власними засобами.

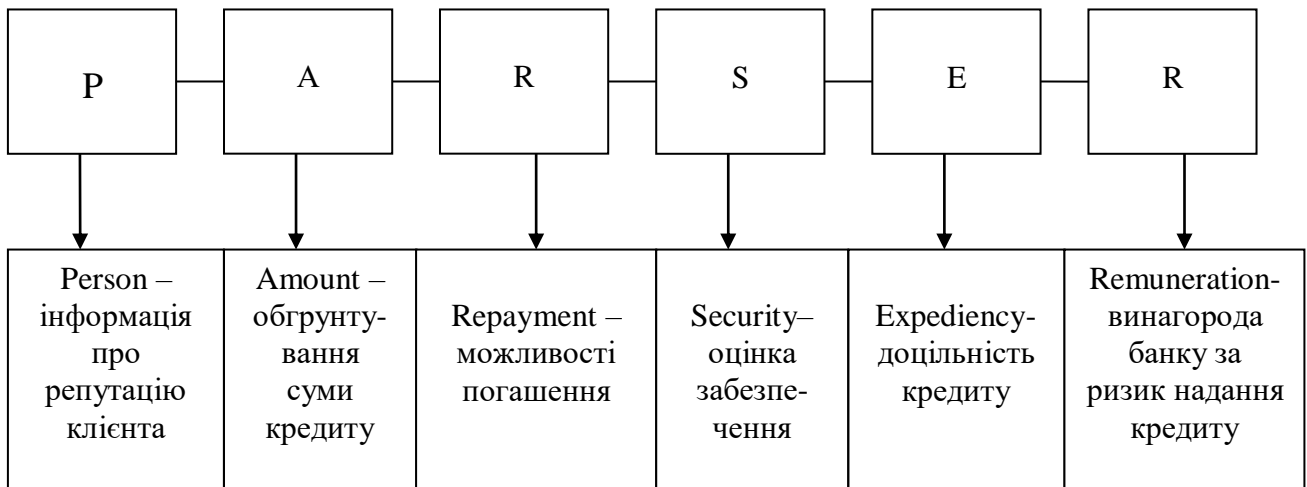

Рисунок 1.9 –Англійська методика оцінки кредитоспроможності [70]

Відповідно до цього виділяють три основні групи підприємств з різним ступенем ризику:

- бездоганний фінансовий стан, тобто солідну базу власних засобів і високу норму рентабельності;
- задовільний фінансовий стан;
- незадовільний фінансовий стан, тобто низьку частку власних засобів і низький рівень рентабельності.

Все це дозволяє виділити підприємства працюючі з вищою, ніж міжгалузева рентабельність; працюючі на міжгалузевому рівні і з показниками на рівні нижче галузевих. Практика видачі кредиту банком така, що його одержують вільно підприємства мають або бездоганне фінансове положення незалежно від якості забезпечення кредиту, або з бездоганним забезпеченням, незалежно від фінансового положення підприємства.

Крім досліджених методик аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника, в економічній літературі виділяють методику оцінки ділового ризику [57]; методику оцінки окремо позики і окремо позичальника [105]; методику В. Вітлінського [20].

Методика В.Вітлінського за своїм характером є двофакторною, яка

враховує показники фінансової незалежності та ліквідності. Погоджуючись з важливим впливом таких показників на оцінку кредитоспроможності, відзначимо неповноту та обмеженість застосування такої моделі. Вважаємо за потрібне визначити її застосування виключно для проведення експрес-аналізу. Крім того, неврахування якісних показників оцінки кредитоспроможності також зменшує прикладну значущість такої моделі.

Слушною є пропозиція І.О. Школьник та О.М. Макаренка щодо дослідження методик оцінки кредитоспроможності у зв'язку з виділеними видами кредитоспроможності. Зокрема, науковці визначають такі види кредитоспроможності [109]:

- за терміном запозичення коштів (короткострокова та довгострокова);
- за статусом кредитора (кредитоспроможності, що оцінюються: підприємством; кредитною організацією; державою; приватною особою);
- за національною приналежністю (кредитоспроможність національного та іноземного позичальника);
- за статусом позичальника (кредитоспроможність корпоративного та індивідуального позичальника);
- за галузевою належністю (кредитоспроможність промислового підприємства, підприємства сфери послуг, фінансової організації тощо).

До наведеного переліку доцільним вважаємо додати кредитоспроможність фактичну (розраховано за даними фінансової звітності) та прогнозну (визначену шляхом прогнозування зміни фінансового стану позичальника).

Ми повністю погоджуємось, що специфіка виділених видів кредитоспроможності впливає на вибір методики її оцінки банком, оскільки дозволяє провести диференціацію позичальника. Якщо оцінюється спроможність позичальника повернути короткостроковий кредит, більшу увагу необхідно приділяти даним фінансової та управлінської звітності, якщо довгостроковий – додатково здійснюється

прогноз зовнішніх факторів впливу на підприємства.

Сучасні методики визначення кредитоспроможності позичальників, які використовуються українськими банками дуже різні.

До початку 2013 року в Україні діяло Положення «Про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат за активними кредитними операціями», затверджене Постановою Правління НБУ № 279 ще в 2000 році. Дане Положення містило в собі методичні рекомендації, які дозволяли банкам на власний розсуд встановлювати нормативні значення і проводити розрахунок балів кожного показника, а також самостійно обирати додаткові критерії аналізу фінансового стану позичальника, згідно яких приймалося рішення щодо доцільності надання кредиту.

В наслідок цього існувало безліч методик, які використовувались для оцінки потенційних позичальників, що враховували особливості кредитної політики певного банку, його технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі тощо.

Постановою від 30 червня 2016 року № 351 НБУ затвердив Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [79], тим самим анулювавши Положення №23 про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, прийняте чотири роки тому.

Положенням вводиться обов'язкове врахування ймовірності дефолту позичальника ще на стадії оцінки можливості видачі кредиту, а не визначення його класу за тим, наскільки він якісно і вчасно здійснював повернення кредитних ресурсів. А це означає, що резерви під кредитні операції формуватимуться ще до того, як станеться негативна подія, а не за фактом настання проблем у позичальника, як було до прийняття цього

нормативного документа.

Також згідно з чинними вимогами, якщо за кредитом була здійснена реструктуризація (продлонгація, зміна умов сплати, зниження процентної ставки), то він автоматично вважається дефолтним, що зобов'язує формувати під нього резерви у всій сумі. Якщо ж кредит не погашається більше 60 днів, він також вважається проблемним, так само як і кредити, ставка за якими нижча, ніж ставка залучених банком ресурсів. Для фізичних осіб поріг становить 90 днів замість 180, як було до того.

Особливим питанням є питання застави, вимоги до якої стали суворішими, а саме не лише знизився перелік застави, яку комерційний банк може враховувати під час розрахунку кредитного ризику, але й якщо в банківських установах кредит підкріплений заставою, яка вилучена з переліку, то їм необхідно залучати додаткові гарантії повернення кредитних коштів або ж доформовувати резерви.

Крім того, збільшились ставки резервування під кредитний ризик. Таким чином, для дотримання нових правил банкам необхідно привести до відповідного рівня власний капітал, тобто докапіталізуватись.

З наведеного вище можна зробити висновки, що негативні показники діяльності комерційних банків свідчать про прямий зв'язок рівня кредитного ризику й якості кредитного портфеля із прибутковістю банківських установ. Зазначене засвідчує необхідність у подальших як теоретичних, так і практичних дослідженнях шляхів модернізації методичного забезпечення оцінок кредитоспроможності позичальників у постійно змінних умовах функціонування.

Висновки за розділом 1

1. За результатами аналізу наукових праць узагальнено та визначено, що кредитоспроможність – це спроможність позичальника при

конкретних умовах кредитування в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями (як за сумою основного боргу, так і за нарахованими процентами та іншими платежами за договором) виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником в ході звичайної діяльності в умовах поточної кон'юнктури грошового ринку. В контексті роботи визначено, що оцінка кредитоспроможності позичальників банків - це система оцінки певних факторів, вплив яких або набуття ними певних значень визначає здатність позичальника виконувати свої боргові зобов'язання перед банком - кредитором.

2. Систематизовано критерії кредитоспроможності позичальників, зокрема: характер клієнта, здатність запозичувати кошти, здатність генерувати грошові потоки в ході поточної діяльності для погашення боргу (фінансові можливості), капітал, забезпечення кредиту, умови, в яких здійснюється кредитна угода, контроль (законодавча основа діяльності позичальника, відповідність характеру позики стандартам банку і органів нагляду).

3. Акцентовано увагу на тому, що результатам аналізу зовнішнього середовища та взаємозв'язку між здатністю обслуговувати отриманий кредит та впливами зовнішніх факторів на діяльність суб'єкта підприємництва не приділяється відповідна увага.. В той час як результати кредитної діяльності банків свідчать про те, що значна частина кредитів перетворюється на проблемні саме внаслідок впливу зовнішніх факторів та недостатньої обізнаності банківських спеціалістів у потенційних проблемах, які можуть виникнути в позичальника. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність проводити рейтингування зовнішнього середовища функціонування позичальника банку як невід'ємної частини механізму оцінки кредитоспроможності вітчизняних суб'єктів підприємництва.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»

2.1 Економічна характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» — підприємство харчової промисловості України, зайняте у галузі виробництва та реалізації пива і безалкогольних напоїв. Підприємство створене на базі Полтавського пивоварного заводу, побудованого у 1965 році. У радянський період пивзавод входив до складу Полтавського пивоб'єднання Укрхарчопрому. У 1985 році на території заводу збудований цех з розливу безалкогольних газованих напоїв. В ході процесу роздержавлення власності пивзавод був приватизований у формі закритого акціонерного товариства. Згодом підприємство увійшло до складу ХК «Донецька пивна група», контрольованої фінансово-промисловою групою «СКМ». Окрім власних сортів, випускало пиво під загальним для підприємств групи брендом «Дніпро».

У 2017 році за рішенням Загальних зборів акціонерів товариства його тип було змінено з публічного на приватне. На момент реорганізації виробничі потужності пивзаводу складали 5 млн. дал на рік. Сукупний обсяг виробленого пива у 2017 році становив 3,4 млн. дал.

На сьогоднішній день ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» – це одне із стабільно працюючих підприємств пивобезалкогольної промисловості України. На заводі впроваджена найбільш сучасна італійська лінія фільтрування пива, введено в дію 4 циліндро-конічних комбі-танків місткістю 400 куб. м датської фірми «Хольврика», встановлена німецька автоматична лінія по розливу пива в КЕГ-тару, введений в дію сучасний сепаратор для очищення ячменю.

Вагоме значення підприємство приділяє вивченню споживацького

попиту та оновленню асортименту продукції. На сьогоднішній день підприємство пропонує екологічно чисте пиво 7 найменувань та 10 видів безалкогольних напоїв. З 2010 року підприємством налагоджено виробництво непастеризованого «живого» пива з термінами зберігання до 7 діб, що швидко завоювало популярність серед цінителів напою.

Запорукою фінансово-економічного розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та високого рівня кредитоспроможності підприємства є його майновий та фінансовий потенціал. Загальне уявлення про їх склад і динаміку надають показники табл. 2.1, складеної на підставі даних фінансової звітності підприємства (додатки А-Р).

Таблиця 2.1 - Динаміка складу та структури майна та капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки

(тис. грн., станом на кінець року)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Зміни, тис. грн.:		Темп змін, %:	
				2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.	2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
1. Капітал	143352,0	156117,0	169336,0	12765,0	13219,0	108,9	108,5
1.1. Власний капітал	101418,0	92601,0	90693,0	-8817,0	-1908,0	91,3	97,9
1.1.1 Зареєстрований капітал	67416,0	67416,0	67416,0	0,0	0,0	100,0	100,0
1.2. Позиковий капітал	41934,0	63516,0	78643,0	21582,0	15127,0	151,5	123,8
1.2.1. Довгострокові зобов'язання	26287,0	36188,0	38871,0	9901,0	2683,0	137,7	107,4
1.2.2. Поточні зобов'язання	15647,0	27328,0	39772,0	11681,0	12444,0	174,7	145,5
2. Майно	143352,0	156117,0	169336,0	12765,0	13219,0	108,9	108,5
2.1. Необоротні активи	76784,0	85462,0	75630,0	8678,0	-9832,0	111,3	88,5
2.1.1. Основні засоби	74430,0	83530,0	74166,0	9100,0	-9364,0	112,2	88,8
2.2. Оборотні активи	66568,0	70655,0	93706,0	4087,0	23051,0	106,1	132,6
2.2.1. Запаси	19953,0	26857,0	45932,0	6904,0	19075,0	134,6	171,0
2.2.2. Дебіторська заборгованість	23641,0	29966,0	31542,0	6325,0	1576,0	126,8	105,3
2.2.3. Грошові кошти і поточні фінансові вкладення	22965,0	13829,0	14691,0	-9136,0	862,0	60,2	106,2

Як свідчать дані табл. 2.1, обсяг капіталу підприємства в 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 12765,0 тис. грн., або на 8,9%, і становив 156117,0 тис. грн. У 2017 році тенденція до зростання капіталу зберігалася, а саме: його розмір збільшився на 13219,0 тис. грн., або 8,5%. У цілому за 2015-2017 роки розмір капіталу акціонерного товариства збільшився на 25984,0 тис. грн., або 18,1% і на кінець 2017 року становив 169336,0 тис. грн.

Динаміка обсягу фінансових ресурсів підприємства обумовлена переважно змінами позикового капіталу. Зокрема, у 2016 році порівняно з 2015 роком зростання сукупного капіталу товариства спричинено збільшенням величини позикових коштів на 51,5%. Розмір власного капіталу підприємства при цьому скоротився на 8,7%. В наступному 2017 році власний капітал скоротився на 1908,0 тис. грн., або 2,1%, а позиковий – зріс, при цьому його приріст на 23,8% порівняно з попереднім роком помітно вплинув на динаміку структури сукупного капіталу підприємства.

Таким чином, унаслідок виявлених змін структура капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за три роки змінювалася на користь позикових джерел формування, як це показано на рис. 2.1.

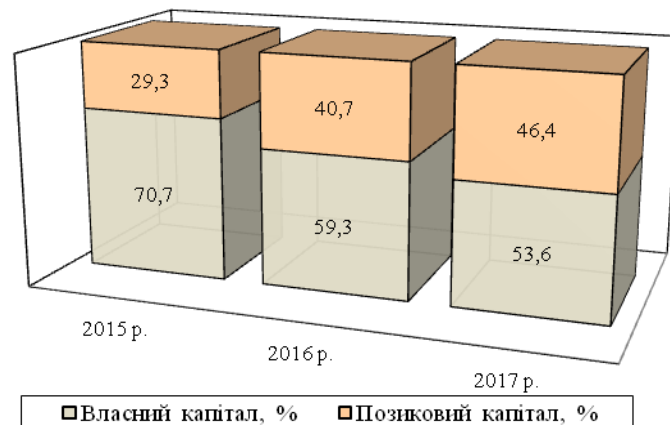

Рисунок 2.1 – Динаміка структури капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки, станом на кінець року

Очевидно, що рівень фінансової автономії товариства неухильно знижується. Так, у 2016 році порівняно з 2015 роком він знизився до 59,3%, але відповідав нормативним вимогам (50% і вище), проте в 2017 році рівень

незалежності підприємства погіршився до 53,6%, що межує з критично необхідним для забезпечення фінансової рівноваги джерел фінансування підприємства значенням показника.

Формування позикового капіталу підприємства відбувалося за рахунок інших довгострокових зобов'язань, поточної заборгованості за товари, роботи послуги та інших поточних зобов'язань.

В цілому станом на кінець 2017 року величина довгострокових зобов'язань ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» становила 38871,0 тис. грн. Обсяг поточних зобов'язань підприємства також збільшився. У цілому за проаналізований період їх розмір зріс у 2,5 рази і становив 29772,0 тис. грн.

Отже, дослідження складу та динаміки джерел формування капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» показало, що підприємство вдалося до агресивної політики фінансування діяльності, що стало причиною суттєвого підвищення фінансової напруги, генерованої структурою джерел формування капіталу, та зниження рівня фінансової стійкості підприємства.

Аналізуючи склад і динаміку розміщення фінансових ресурсів акціонерного товариства, доходимо висновку про фондомістку структуру його активів, адже в середньому 50,0 балансової вартості майна припадає на необоротні активи, і зокрема, основні засоби. Станом на кінець 2017 року залишкова вартість основних засобів підприємства становила 74166,0 тис. грн., що на 9364,0 тис. грн. менше, ніж у 2016 році. Ці зміни обумовлені нарахуванням зносу та вибуттям фізично і морально застарілих оприбуткованих на балансі об'єктів.

Оборотні активи ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» динамічно збільшувались: у 2016 році порівняно з 2015-м на 6,1%, а в 2017 році ще на 32,6%. У цілому за три роки величина оборотних активів підприємства зросла на 40,8% і становила 93706,0 тис. грн. Зростання оборотних активів відбувалося внаслідок збільшення залишків запасів, насамперед виробничих, а також зростання дебіторської заборгованості за готову продукцію, що зумовлювало необхідність залучення додаткового капіталу на фінансування

поточних фінансових потреб. Динаміка формування оборотних активів товариства мала негативний ефект і зумовлювала уповільнення їх оборотності.

У цілому, динаміка довгострокових і поточних активів акціонерного товариства сприяла підвищенню їх мобільності, як це показано на рис. 2.2.

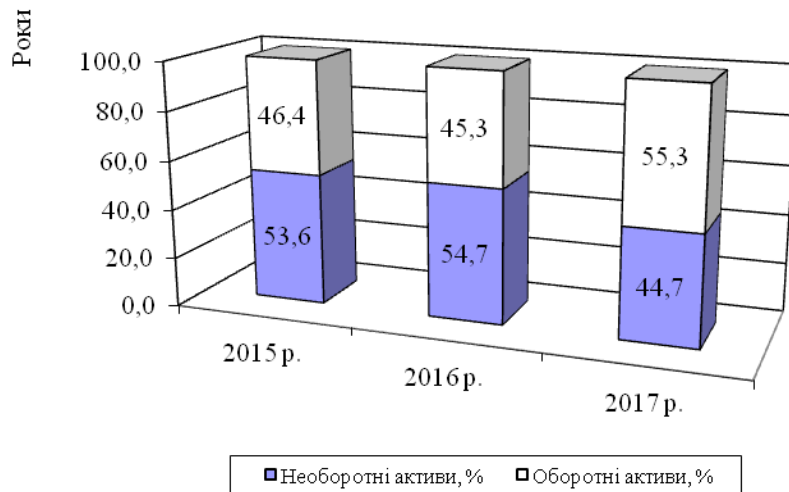

Рисунок 2.2 – Динаміка структури активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки, станом на кінець року

Отже, аналіз динаміки майна та капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» свідчить про в цілому позитивні тенденції їх розвитку, адже на фоні зниження фінансової незалежності від зовнішніх позичальників відбувалося підвищення мобільності активів підприємства. Як наслідок, рівень ліквідності акціонерного товариства підвищувався, що збільшувало можливості підприємства забезпечувати своєчасне погашення зобов'язань перед кредиторами.

За сукупністю виявлених тенденцій динаміки складу та структури капіталу підприємства доходимо висновку про відповідність фінансового стану підприємства основним критеріям фінансової рівноваги. Для більш детальної оцінки фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» розглянемо основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства за період, що досліджується (табл. 2.2).

За даними табл. 2.2, дохід від реалізації ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» протягом періоду дослідження зростала нестійкими темпами; в цілому за

період дослідження її обсяг збільшився на 3,4% і становив 254301,0 тис. грн. Зростання чистого доходу пов'язане із зміною типу акціонерного товариства та стратегічних цілей діяльності підприємства.

Таблиця 2.2 – Динаміка основних показників фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки

Показник	2015 р.	2016 р.	2017р.	Зміни , тис. грн.:		Темп змін, %:	
				2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.	2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Економічні показники							
1.1. Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	245888,0	236475,0	254301,0	-9413,0	17826,0	96,2	107,5
1.2. Собівартість готової продукції, тис. грн.	173032,0	189402,0	196562,0	16370,0	7160,0	109,5	103,8
1.3. Рівень витрат виробництва до доходу від реалізації продукції, %	70,37	80,09	77,30	9,7	-2,8	113,8	96,5
1.4. Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	72856,0	47073,0	57739,0	-25783,0	10666,0	64,6	122,7
1.5. Чистий прибуток (збитки), тис. грн.	17772,0	-8697,0	-1595,0	-26469,0	7102,0	-48,9	18,3
1.6. Власний оборотний капітал, тис. грн.	15072,5	15886,5	11101,0	814,0	-4785,5	105,4	69,9
1.7. Робочий (функціонуючий) капітал, тис.грн.	39808,0	47119,0	48624,5	7311,0	1505,5	118,4	103,2
1.8. Частка робочого капіталу в оборотних активах, %	72,77	68,68	59,17	-4,1	-9,5	94,4	86,2
1.9. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	298	288	292	-10,0	4,0	96,6	101,4
1.10. Фонд оплати праці, тис. грн.	20490,0	20616,0	26306,0	126,0	5690,0	100,6	127,6
1.11. Середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн.	5729,9	5965,3	7507,4	235,4	1542,1	104,1	125,9
1.12. Продуктивність праці, тис. грн.	825,1	821,1	870,9	-4,0	49,8	99,5	106,1
1. Фінансові показники							
2.1. Коефіцієнт поточної ліквідності	4,254	2,585	2,356	-1,669	-0,229	60,8	91,1
2.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,786	2,079	1,948	-0,707	-0,131	74,6	93,7
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,468	0,506	0,369	-0,962	-0,137	34,5	73,0

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
2.4. Коефіцієнт автономії	0,707	0,593	0,536	-0,114	-0,058	83,8	90,3
2.5. Коефіцієнт фінансового левериджу	0,413	0,686	0,867	0,272	0,181	165,9	126,4
2.6. Оборотно́ість активів, обороти	1,86	1,58	1,56	-0,28	-0,02	85,1	99,0
2.7. Оборотно́ість поточних активів, обороти	4,49	3,45	3,09	-1,05	-0,35	76,7	89,8
2.8. Оборотно́ість дебіторської заборгованості, обороти	10,33	8,82	8,27	-1,50	-0,55	85,4	93,7
2.9. Оборотно́ість запасів, обороти	9,23	7,09	5,10	-2,15	-1,98	76,7	72,0
2.10. Період обертання дебіторської заборгованості, дні	35,34	41,37	44,14	6,03	2,77	117,1	106,7
2.11. Період зберігання запасів, дні.	39,54	51,51	71,50	11,98	19,99	130,3	138,8
2.12. Період обертання кредиторської заборгованості, дні	22,11	33,17	48,15	11,05	14,99	150,0	145,2
2.13. Рентабельність (збитковість) активів, %	13,42	-5,81	-0,98	-19,23	4,83	-43,3	16,9
2.14. Рентабельність (збитковість) основної діяльності, %	7,23	-3,68	-0,63	-10,91	3,05	-50,9	17,1
2.15. Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	19,21	-8,97	-1,74	-28,17	7,22	-46,7	19,4
2.16. Фондовіддача основних засобів, грн.	3,23	2,99	3,23	-0,24	0,23	92,7	107,7
2.17. Тривалість операційного циклу, дні	74,88	92,88	115,64	18,01	22,76	124,0	124,5
2.18. Тривалість фінансового циклу, дні	52,77	59,72	67,49	6,95	7,77	113,2	113,0

Збільшення доходу від реалізації ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2017 році порівняно з 2015-м супроводжувалося збільшенням собівартості реалізованої продукції на 23530,0 тис. грн. внаслідок підвищення

закупівельних цін на сировину (хміль), що підтверджують дані фінансової звітності підприємства.

Співвідношення темпів змін доходу і собівартості реалізованої продукції у 2017 році порівняно з 2015-м сприяло підвищенню рівня витрат виробництва до 77,3%, або на 7,07 п.п., і, відповідно, зменшенню валового прибутку підприємства до 57739,0 тис. грн. В цілому, у 2015-2017 роках підприємство забезпечувало прибутковість виробництва продукції, що, враховуючи погіршення загальноекономічних умов господарювання в країні у 2015-2016 роках, слід визнати вагомим досягненням в роботі підприємства.

Ознакою стабільного фінансового стану підприємства слід визнати наявність власного оборотного капіталу та робочого капіталу. Наявність останнього у 2015 році становила 72,77% від обсягу оборотних активів, проте у 2017 році знизилася до 59,17%. Отже, підприємство забезпечувало формування нормальних джерел фінансування оборотних активів – робочого капіталу, проте рівень забезпеченості його коштами з кожним роком зменшувався. Водночас, наявність власного оборотного капіталу та робочого капіталу є однією з сильних сторін управління діяльністю підприємства.

Обрана підприємством політика формування активів і капіталу, а також доходів і витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» сприяла поступовому зміцненню фінансового стану підприємства, хоча динаміка основних показників, що його характеризують, не була стійкою. Зокрема, станом на кінець 2017 року внаслідок зниження співвідношення між поточними зобов'язаннями товариства та джерелами їх погашення рівень загальної ліквідності підприємства погіршився, проте відповідав нормативним вимогам (1,5-2,0).

При цьому залишався достатнім рівень проміжної ліквідності, значення відповідного показника становило 1,948 і відповідало нормативу (0,8-1,0). Збереження ліквідності активів підприємства відбулося за рахунок суттєвого зростання обсягу оборотних активів та більш помірного приросту короткострокових зобов'язань, що, на нашу думку, має бути основним каталізатором позитивних змін фінансового стану підприємства у найближчій

перспективі.

Рівень фінансового ризику структури капіталу акціонерного товариства у 2017 році порівняно з 2016-м підвищився до 0,867, що призвело до зниження фінансової стійкості підприємства.

Динаміка доходів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», і зокрема відставання темпів їх приросту від темпів приросту капіталу обумовлювала деяке уповільнення оборотності активів з 1,86 обороту у 2015 році до 1,56 обороту – у 2017 році. Найбільш інтенсивними темпами (понад 8 оборотів на рік) оберталися ресурси у формі дебіторської заборгованості. Внаслідок зростання середньорічної вартості матеріальних запасів швидкість їх обертання уповільнилася, якщо в 2015 році період їх зберігання становив 39,54 дні, то в 2017 році – збільшився майже на удвічі становив 71,50 дні. За умов збільшення обсягів основної діяльності підприємству необхідно активізувати роботу щодо погашення дебіторських рахунків. Враховуючи, що фінансові результати діяльності підприємства були негативними, ефективність діяльності підприємства в цілому за 2016-2017 рр., безперечно, слід визнати низькою. Збитковість основної діяльності у 2017 році складала 0,63%, активів – 0,98%, власного капіталу – 1,74%. Раом з тим, рівень збитковості знизився, що свідчить про поступове подолання кризових проявів у діяльності підприємства.

Розрахунок впливу факторів на збитковість інвестованого капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлено в табл. 2.3.

Аналіз впливу факторів на збитковість інвестованого капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» показав, що її динаміка у досліджуваному періоді визначалася змінами як збитковості діяльності (або реалізованої продукції), так і оборотності капіталу. Так, зменшення збитковості капіталу в 2016 році порівняно з 2015 роком на 8,42 п.п. було зумовлено зниженням збитковості діяльності на 10,55 п.п., або до 12,32%. В наступному 2017 році порівняно з 2016 роком значення результативного показника погіршилося переважно за рахунок зростання оборотності капіталу підприємства, рівень збитковості використання якого при цьому підвищився.

Таблиця 2.3 - Розрахунок впливу факторів на рентабельність (збитковість) капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки на основі моделі Дюпона

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	Зміни:	
				2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.
1. Чистий прибуток (збиток), тис.грн.	17772	-8697	-1595	-26469	7102
2. Чистий дохід (дохід від реалізації), тис.грн.	245888	236475	254301	-9413	17826
3. Середній розмір сукупного капіталу, тис.грн.	132421,5	149734,5	162726,5	17313	12992
5. Рентабельність (збитковість) доходу, %	7,23	-3,68	-0,63	-10,91	3,05
6. Оборотність капіталу, в разях	1,86	1,58	1,56	-0,28	-0,02
7. Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу	13,42	-5,81	-0,98	-19,23	4,83
Скоригований показник				-6,83	-0,99
Зміна рентабельності (збитковості) сукупного капіталу за рахунок впливу, п.п.:					
- рентабельності (збитковості) доходу				-20,25	4,82
- оборотності капіталу				1,02	0,01

Динаміка показників оборотності та рентабельності господарювання протягом періоду дослідження свідчить про зниження рівня ділової активності підприємства.

Узагальнюючи результати аналізу основних показників фінансово-господарської діяльності та фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», слід зробити висновок про недостатню ефективність функціонування та необхідність оптимізації ключових параметрів фінансового розвитку підприємства на основі застосування інструментарію стратегічного управління.

2.2 Оцінка кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за методиками українських комерційних банків

Вітчизняні банки мають у своєму арсеналі власні внутрішні методики та положення аналізу кредитоспроможності позичальника, які, як правило,

базуються на основі методичних рекомендацій Національного банку України щодо оцінки банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника. У цілому механізм оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників – юридичних осіб – у сучасних умовах складається з двох основних етапів: аналізу фінансового стану позичальника; аналізу якісних показників діяльності підприємства.

Як зазначалося у розділі 1 дипломної роботи, Постановою від 30 червня 2016 року № 351 НБУ затверджено Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [58].

Постанова набирає чинності з дня, наступного за днем її офіційного опублікування, крім пункту 7 цієї постанови, який набирає чинності з 03 січня 2017 року.

Банк для розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи, що належить до великого або середнього підприємства, використовує дані звітності, складеної відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 року за № 336/22868, що належить до малого підприємства – дані звітності, складеної відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2000 року № 39, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15 березня 2000 року за № 161/4382 (зі змінами). [46, 59].

Діюче Положення акумулює в собі основні принципи проведення розрахунку фінансового стану позичальників банків України, що відображені в удосконаленій методиці оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб. Згідно цієї методики, банк здійснює визначення рейтингового класу боржника-юридичної особи залежно від значення

інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале). В основі класифікації покладено метод дискримінантного аналізу, який широко застосовується у світовій практиці оцінювання кредитних ризиків. Розрахунки інтегрального показника фінансового стану позичальника-юридичної особи здійснюється із застосуванням багатофакторної дискримінантної моделі за наступною формулою :

$$Z = a_1X_1 + a_2 X_2 + a_3 X_3 + a_4 X_4 + a_5 X_5 + a_n X_n - a_0, \quad (2.1)$$

де Z – інтегральний показник;

$X_1, X_2 \dots X_n$ - фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника - юридичної особи;

$a_1, a_2 \dots a_n$ - параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів і щорічно актуалізуються Національним банком України на підставі даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб. Банк для актуалізації параметрів дискримінантної моделі подає до Національного банку України відповідну інформацію щодо даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб за формою та у строки, установлені Національним банком України;

a_0 - вільний член дискримінантної моделі, значення якого щорічно актуалізуються Національним банком України.

Залежно від значення інтегрального показника позичальник належить до певного діапазону значень ймовірності дефолту, якому відповідає той чи інший клас. Фінансові коефіцієнти визначаються на підставі даних фінансової звітності за останній звітний період.

Положенням передбачено вісімнадцять моделей розрахунку інтегрального показника у розрізі позичальників, які належать до суб'єктів малого бізнесу та до великих і середніх підприємств та диференціація моделей на дев'ять груп за видами економічної діяльності [49].

Основна ідея ранжування моделей полягає у забезпеченні достатньої точності оцінок кредитних ризиків. Базовий перелік фінансових коефіцієнтів, що включені до моделі інтегральної оцінки має 21 показник, які характеризують усі основні позиції фінансового стану позичальника [49].

До них входять: структура капіталу, прибутковість та рентабельність, ліквідність та платоспроможність, оборотність. Методичний підхід передбачає врахування різних показників для розрахунку прибутковості (EBIT, EBITDA, чистий прибуток), що у комбінації з різними базами розрахунку (дохід, активи, інвестований власний капітал) забезпечує незначний рівень кореляції зазначених коефіцієнтів. Це також стосується коефіцієнтів оборотності та ліквідності [46].

Аналіз удосконаленої методики, запропонованої НБУ дає змогу виділити ряд новацій в порядку розрахунку кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, а саме:

- визначення переліку економічних показників для кожного виду економічної діяльності;
- врахування галузевої специфіки суб'єктів господарювання;
- визначення рейтингового класу позичальника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале).

Проаналізуємо ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за методикою оцінки кредитоспроможності регламентованою Постановою НБУ.

Враховуючи, що за видом економічної діяльності аналізоване товариство згідно з Класифікацією видів економічної діяльності ДК 009:2010, затвердженою наказом Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 року № 457 (зі змінами), належить до секції С – Виробництво пива, інтегральний показник кредитоспроможності позичальника обчислимо за формулою:

$$Z = 1,670 + 0,375 \cdot X_2 + 0,333 \cdot X_{11} + 0,313 \cdot X_{13} + 0,436 \cdot X_{14} + 0,352 \cdot X_{15} + 0,261 \cdot X_{16}, \quad (2.2)$$

де $X_1, X_2 \dots X_n$ - фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника - юридичної особи та параметрів дискримінантної моделі Національного банку України, представлені у табл. 2.4 .

Таблиця 2.4 - Моделі розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи для великого або середнього підприємства за методикою українських банків [46]

Фінансові показники (K _i)	Діапазони фінансових показників	Мінімальне значення діапазону (K _i min)	Максимальне значення діапазону (K _i max)	Показники (X _i)	
1	2	3	4	5	
K ₁₁	1	Менше ніж -0,4%		X ₁₁	1,548
	2	-0,4%	8,7%		1,349
	3	8,7%	13,6%		0,733
	4	13,6%	21,0%		0,585
	5	21,0%	31,2%		0,493
	6	31,2%	51,4%		-0,088
	7	51,4%	118,3%		-0,823
	8	Більше ніж 118,3%			-1,983
K ₁₃	1	Менше ніж -0,3%		X ₁₃	0,667
	2	0,3%	1,0%		0,626
	3	1,0%	1,9%		0,336
	4	1,9%	5,4%		0,293
	5	5,4%	17,4%		0,062
	6	17,4%	31,3%		-0,257
	7	Більше ніж 31,3%			-1,232
K ₁₄	1	Менше ніж 14990%		X ₁₄	0,828
	2	14990%	21930%		0,956
	3	21930%	38350%		-0,066
	4	Більше ніж 38350%			-1,299
K ₂	1	Менше ніж 27,4%		X ₂	-1,674
	2	27,4%	48,3%		-0,544
	3	48,3%	68,7%		-0,213
	4	68,7%	85,8%		0,146
	5	85,8%	103,3%		0,336
	6	103,3%	123,0%		0,555
	7	123,0%	151,7%		0,829
	8	Більше ніж 151,7%			0,857
K ₁₅	1	Менше ніж -125,9%		X ₁₅	-1,624
	2	-125,9%	70,6%		-1,289
	3	70,6%	149,1%		-0,489
	4	149,1%	218,1%		0,307
	5	218,1%	301,8%		0,787
	6	301,8%	418,1%		0,826

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6
	7	418,1%	583,7%		1,124
	8	583,7%	895,8%		1,241
	9	Більше ніж 895,8%			1,562
K ₁₆	1	Менше ніж -29,3%		X ₁₆	-2,105
	2	-29,3%	-5,3%		-0,911
	3	-5,3%	-0,1%		-0,066
	4	-0,1%	0,9%		0,336
		0,9%	1,9%		0,745
	5	Більше ніж 1,9%			1,089

Результати розрахунку, характеристика та алгоритм обчислення фінансових показників, що використовуються для розрахунку інтегрального показника фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки представлено у таблиці 2.5.

Дослідивши ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за методикою проведення оцінки кредитного ризику НБУ, можемо зробити наступні висновки.

У 2017 році недостатнім є рівень загальної ліквідності. Значення коефіцієнта загальної ліквідності на кінець аналізованого періоду вже не досягало нормативного значення цього показника. Можемо відмітити, що підприємство станом на кінець 2017 року неспроможне погасити всі свої зобов'язання вчасно і в повному обсязі. Недостатній рівень ліквідності підприємства є негативним фактором для кредиторів.

Про рівень спроможності обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» свідчать результати розрахунку показника показники покриття боргу чистим доходом. Поряд із показником здатності обслуговування боргу, показник покриття боргу та показником частки неопераційних елементів балансу він не належить до традиційних показників фінансового аналізу і розраховується виключно для цілей оцінки кредитоспроможності позичальника.

Його спадаюча динаміка свідчить про неспроможність маслозаводу своєчасно виконати існуючі боргові зобов'язання.

Затверджений НБУ алгоритм оцінки кредитного ризику юридичної

Таблиця 2.5 - Характеристика та алгоритм обчислення фінансових показників, що використовуються для розрахунку інтегрального показника фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки

Фінансовий показник	Характеристика	Алгоритм розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.
К ₂ , - показники загальної ліквідності	Спроможність підприємства покривати короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1125 гр. 4} + \text{р. 1100} + \text{р. 1110} + \text{р. 1165 гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1695 гр. 4}}$	4,254	2,585	2,356
К ₁₁ , - показники покриття боргу чистим доходом	Спроможність обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190} - \text{р. 2195} + \text{р. 2515} + \text{р. 2220} - \text{р. 2250 гр. 3}}{\text{ф. 1р. 1510} + \text{р. 1515} + \text{р. 1600} + \text{р. 1610} - \text{р. 1165 гр. 4}}$	0,171	0,269	0,309
К ₁₃ - показник частки неопераційних елементів балансу	Частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства	$\frac{\text{ф. 1 р. 1000} + \text{р. 1030} + \text{р. 1035} + \text{р. 1040} + \text{р. 1045} + \text{р. 1050} + \text{р. 1090} + \text{р. 1155} + \text{р. 1160} + \text{р. 1190 гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1300 гр. 4}}$	0,017	0,013	0,018
К ₁₄ , - показники оборотності поточних активів	Період повного обороту поточних активів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195 гр. 4} \cdot 365}{\text{ф. 2 р. 2000 р.} + 2010 \text{ гр. 3}}$	0,271	0,299	0,368
К ₁₅ - показник покриття фінансових витрат прибутком до оподаткування та амортизації	Спроможність фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190} - \text{р. 2195} + \text{р. 2515 гр. 3}}{\text{ф. 2 р. 2250 гр. 3}}$	11,665	3,970	5,113
К ₁₆ - показник рентабельності до оподаткування	Ефективність діяльності підприємства до оподаткування	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190} - \text{р. 2195} + \text{р. 2220} - \text{р. 2250 гр. 3}}{\text{ф. 2 р. 2000} + \text{р. 2010 гр. 3}}$	0,096	-0,035	-0,006

особи-позичальника передбачає трансформацію фактичних значень коефіцієнтів.

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника кредитного ризику ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки представлено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника кредитного ризику ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки за методикою НБУ

Фінансовий показник	K _i , %			(X _i)		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
K ₂ , - показники загальної ліквідності	425,44	258,54	235,61	0,857	0,857	0,857
K ₁₁ , - показники покриття боргу чистим доходом	17,05	26,86	30,93	0,585	0,493	0,493
K ₁₃ - показник частки неопераційних елементів балансу	1,71	1,26	1,79	0,336	0,336	0,336
K ₁₄ , - показники оборотності поточних активів	27,07	29,88	36,85	0,828	0,828	0,828
K ₁₅ - показник покриття фінансових витрат прибутком до оподаткування та амортизації	1166,45	397,00	511,31	1,562	0,826	1,241
K ₁₆ - показник рентабельності до оподаткування	9,60	-3,50	-0,60	1,089	-0,066	0,336

Динаміка інтегрального показника кредитоспроможності (рис. 2.3) свідчить, що за методологією НБУ у 2015 році ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» належав до 1 класу, а протягом 2016-2017 років році вже до 2 класу, що характеризує об'єкт дослідження як такий, що має нормальний фінансовий стан; абсолютні та відносні показники фінансової звітності є позитивними; фінансові можливості свідчать про потенційну спроможність своєчасного виконання зобов'язань відповідно до умов договору; передбачені витрати на обслуговування та погашення наявних зобов'язань забезпечують покриття

витрат на виконання зобов'язань за кредитом, а також інших зобов'язань; немає іншої інформації, що свідчить про ризики несвоєчасного виконання зобов'язань.

Динаміку інтегрального показника кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки наочно представлено на рис.2.3.

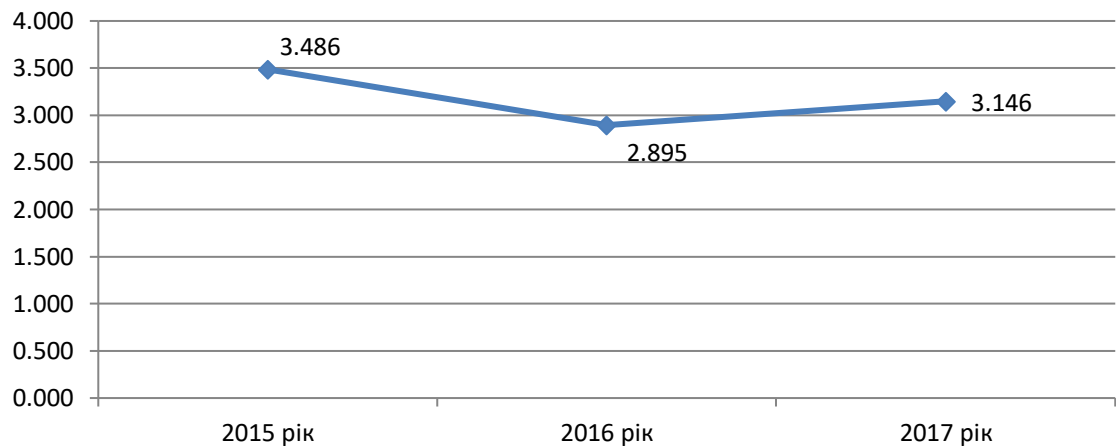

Рисунок 2.3 - Динаміка інтегрального показника кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки (за методологією НБУ)

Поряд із перевагами методики кількісної оцінки кредитного ризику НБУ при оцінці кредитоспроможності позичальника, до яких можна віднести простоту розрахунків, доступність аналітичної інформації, використання методики оцінки кредитоспроможності позичальників, що базується на розрахунку фінансових показників має ряд недоліків:

- обмеження виключно фінансовими показниками та недооцінювання ролі якісних чинників кредитоспроможності і умов кредитування;
- неконкретність вибору системи базових кількісних показників;
- відсутність інших критеріїв оцінки здатності позичальника виконати свої зобов'язання, включаючи погашення кредиту банку, окрім фактичних показників діяльності позичальника за минулий період;
- статичність розрахованих коефіцієнтів, що розкривають поточний стан позичальника на момент отримання кредиту;
- відсутність інформації про динаміку зазначених показників діяльності підприємства, що підвищує ризик у процесі кредитування

позичальника;

- висока чутливість до недостовірності вихідних даних;
- громіздкість при використанні статистичних галузевих і міжгалузевих даних.

Крім того, акцентуємо увагу на тому, що з огляду на результати розрахунків інтегрального показника кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», навіть за умови наявності у підприємства чистих збитків у 2016-2017 роках клас кредитоспроможності, внаслідок наявності ліквідного майна та потенційних можливостей підприємства виконати поточні зобов'язання знизився не суттєво – з 1-го до 2-го.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним доповнити методичний інструментарій оцінки кредитоспроможності позичальників банків (юридичних осіб) результатами аналізу зовнішнього середовища підприємства та розрахунків фінансових показників позичальників, які містять елементи стратегічного аналізу.

Таким чином, в процесі дослідження було обґрунтовано, що кредитоспроможність позичальника залежить від багатьох факторів, кожен з яких повинен бути дослідженим.

Достовірність оцінки кредитоспроможності позичальника впливає як на результат кредитної угоди, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Саме тому оцінка кредитоспроможності необхідна як позичальнику для отримання кредиту, так і кредитору, для впевненості що позику буде повернено вчасно та в повному обсязі.

2.3 Комплексна діагностика кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

У сучасній практиці комплексного аналізу поширеною методикою його проведення є використання системи рейтингового ранжування на основі

рангової оцінки в балах приналежності фактичних величин показників діяльності суб'єктів господарювання певному діапазону з можливих значень. Широка вживаність і популярність серед кредитних фахівців вітчизняних банків такого підходу пояснюється його простотою, зручністю застосування на практиці, легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану підприємств, розвитку тенденцій його зміни та перспектив подальшого функціонування.

Загальна процедура реалізації рангової рейтингової оцінки передбачає такий алгоритм дій:

- встановлення меж діапазонів можливих значень для кожного з показників, які відповідають певним обраним якісним рівням оцінки фінансової ситуації на підприємстві з урахуванням галузевої специфіки функціонування;
- визначення рангу для кожного інтервалу, тобто кількості балів, яку отримує той чи інший показник за відповідність його розрахункового значення встановленим рівням якісної оцінки фінансової ситуації згідно з визначеними межами інтервалів можливих значень. При цьому більш високому якісному рівню фінансової ситуації має відповідати більше значення рангу, а нижчому – менше; можливе використання нульових, позитивних і негативних значень рангів;
- формування інтервалів сукупного рангу підприємства відповідно до визначених якісних рівнів фінансової ситуації, при цьому максимальне і мінімальне значення сукупного рангу є добутками кількості цільових показників та максимального і мінімального рангу відповідно.

Важливим методологічним аспектом формування таких методик є оптимізація складу показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану позичальника. Вони у сукупності повинні відповідати вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і

тенденцій його подальшого розвитку в перспективі з тим горизонтом передбачення, який дозволяє мінімізувати можливі фінансові ризики.

При цьому слід пам'ятати, що використання надлишкової кількості фінансових коефіцієнтів може спричинити втрату часу на математичне та аналітичне забезпечення дослідження функціонально взаємозалежних між собою показників. Це, у свою чергу, значно знизить оперативність комплексної експрес-оцінки кредитоспроможності, яка є критичною характеристикою її ефективності.

Проведений аналіз систем фінансових показників, які використовуються в різних методиках вітчизняних і зарубіжних банків для аналізу фінансового стану позичальників, свідчить про неоднорідність їх складу і кількості. Для уникнення громіздкості методики експрес-оцінки доцільно виділити 10 показників, що найчастіше використовуються у методиках аналізу фінансового стану позичальників (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Основні фінансові показники, що найчастіше використовуються у методиках аналізу фінансового стану суб'єктів підприємництва - позичальників [12, 15, 17, 18, 22, 26, 31, 40, 47, 66]

Назва показника	Спосіб розрахунку	Частота використання, відсотки
1. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	100,00
2. Коефіцієнт забезпечення власними коштами	(Власні кошти - Активи) / Поточні активи	81,25
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Високоліквідні активи / Поточні зобов'язання	75,00
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	Ліквідні активи / Поточні зобов'язання	68,75
5. Коефіцієнт рентабельності продаж	Чистий прибуток / Собівартість	68,75
6. Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість / Середньорічну вартість запасів	62,50
7. Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Сума пасивів	50,00
8. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід / Середньорічна вартість дебіторської заборгованості	46,10
9. Коефіцієнт кредиторської заборгованості	Чистий дохід / Середньорічна вартість кредиторської заборгованості	33,75
10. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чистий дохід / Середньорічна вартість оборотних активів	21,34

Незважаючи на високу частоту використання вказаних у табл. 2.6 показників для оцінки кредитоспроможності позичальника, їхній склад має бути частково скоригований з метою підвищення сукупної інформаційної цінності з урахуванням галузевої специфіки підприємств.

По-перше, доцільно виключити коефіцієнт оборотності оборотних активів та запасів, оскільки він дублює інформацію інших показників оборотності.

По-друге, необхідно замість коефіцієнта абсолютної ліквідності, який не відбиває реальної картини наявності у клієнтів грошових коштів на кінець періоду і, як правило, корелює з іншими показниками ліквідності, використовувати коефіцієнт грошової складової у складі доходу від реалізації.

По-третє, доцільним на наш погляд є введення у систему оціночних показників кредитоспроможності коефіцієнта покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності, що характеризує спроможність підприємства фінансувати неопераційні витрати за результатами операційної діяльності.

У результаті оптимізації нами визначено систему показників у складі 9 фінансових коефіцієнтів, які можуть стати основою методики експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників банку. Економічний зміст фінансових показників, що входять до методики, та їхні нормативні значення для окремих видів економічної діяльності, які рекомендуються в літературних джерелах [53, 62], подані в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Фінансові показники, що входять до методики оцінки кредитоспроможності позичальників банку

Умовне позначення	Назва показника	Нормативне значення	
		Промисловість	Торгівля
1	2	3	4
X1	Коефіцієнт автономії	>0,3	>0,1
X2	Коефіцієнт покриття	1-2	
X3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	>0,1	
X4	Коефіцієнт рентабельності діяльності	>0,15	>0,1

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4
X5	Тривалість обороту дебіторської заборгованості	45 днів	30 днів
X6	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	60 днів	
X7	Коефіцієнт покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності	>1	
X8	Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань	>2	
X9	Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації	>1	

За базові види діяльності обрані торгівля та промислове виробництво, оскільки, згідно зі статистичними даними, представники саме цих видів економічної діяльності найчастіше звертаються за кредитами.

Орієнтовні інтервали зміни значень кожного з 9 фінансових показників і кількість балів, що відповідає даним інтервалам, встановлені на основі порівняльного аналізу методик оцінки кредитоспроможності позичальників вітчизняних банків та аналізу фінансового стану підприємств відповідних видів економічної діяльності, подані в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 - Кількість балів, яка відповідає прийнятим значенням фінансових показників у методиці експрес-оцінки кредитоспроможності суб'єктів підприємництва

Умовне позначення	Значення показника		Значення показника в балах
	Торгівля	Промисловість	
1	2	3	4
1. Коефіцієнт автономії (X1)	менше 0,1 від 0,1, до 0,3 від 0,3 до 0,5 більше 0,5	менше 0,3 від 0,3 до 0,5 від 0,5 до 0,7 більше 0,7	30 60 100 30
2. Коефіцієнт покриття (X2)	менше 0,6 від 0,6 до 0,8 від 1 до 1,2 від 1,2 до 1,5 від 1,5 до 1,7 від 1,7 до 2 більше 2		0 20 40 60 80 90 100
3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X3)	менше 0 від 0 до 0,1 від 0,1, до 0,3 від 0,3 до 0,5 більше 0,5		0 25 50 75 100

Продовження таблиці 2.9

1	2		3
4. Коефіцієнт рентабельності діяльності (X4)	менше 0%	менше 0%	0
	від 0% до 10%	від 0% до 5%	25
	від 10% до 15%	від 5% до 10%	50
	від 15% до 20%	від 10% до 15%	75
	більше 20%	більше 15%	100
5. Тривалість обороту дебіторської заборгованості (X5)	менше 20	менше 30	100
	від 20 до 30	від 30 до 40	80
	від 30 до 40	від 40 до 60	60
	від 40 до 60	від 60 до 90	40
	більше 60	більше 90	20
6. Тривалість обороту кредиторської заборгованості (X6)	менше 40	менше 30	100
	від 40 до 70	від 30 до 60	80
	від 70 до 90	від 60 до 90	60
	від 90 до 120	від 90 до 120	40
	більше 120	більше 120	20
7. Коефіцієнт покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності (X7)	менше 0,3		25
	від 0,3 до 0,5		50
	від 0,5 до 0,8		75
	від 0,8 до 1		100
8. Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань (X8)	менше 0,5		0
	від 0,5 до 1		25
	від 1 до 1,5		50
	від 1,5 до 2		75
	більше 2		100
9. Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації (X9)	менше 0,3		0
	від 0,3 до 0,5		30
	від 0,5 до 0,8		60
	від 0,8 до 1		100

Оскільки фінансові показники мають різний вплив на якість кредитоспроможності позичальників, методики рангової рейтингової комплексної оцінки обов'язково передбачають встановлення відповідних рівнів значущості – вагових коефіцієнтів для кожного з них.

Вагові коефіцієнти встановлюються шляхом розподілу 100% можливого впливу між показниками з урахуванням експертних оцінок реального їх значення та попереднього досвіду оцінки.

При припущенні рівнозначності показників загальний можливий вплив розподіляється між ними рівномірно, тобто:

$$W_i = \frac{1}{n} \quad (2.1)$$

де w_i – ваговий коефіцієнт i -го показника;

n – кількість показників.

Якщо система показників проранжована в послідовності спадання їх значущості, то значущість i -го показника можна визначити за правилом Фішберна:

$$W_i = \frac{2 \times (n - i + 1)}{n \times (n + 1)} \quad (2.2)$$

де i – порядковий номер показника в проранжованій послідовності.

На базі порівняльного аналізу вагових коефіцієнтів фінансових показників у методиках оцінки кредитоспроможності позичальників вітчизняних і зарубіжних банків визначено середній рейтинг значущості для кожного з них значення вагового коефіцієнта, яке відповідає певному місцю в проранжованій послідовності (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Вагові коефіцієнти фінансових показників у методиці експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників банку

Умовне позначення	Назва показника	Середній рейтинг значущості в методиках	Ваговий коефіцієнт показника в моделі
X2	Коефіцієнт покриття	1	0,200
X8	Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань	2	0,178
X4	Коефіцієнт рентабельності діяльності	3	0,156
X1	Коефіцієнт автономії	4	0,133
X3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	5	0,111
X5	Тривалість обороту дебіторської заборгованості	6	0,089
X6	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	7	0,067
X7	Коефіцієнт покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності	8	0,044
X9	Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації	9	0,022

Найпростіший алгоритм формування кредитного рейтингу базується на такій формулі його розрахунку:

$$R = \sum_{i=1}^n W_i \times b_i \quad (2.3)$$

де R - сумарна оцінка фінансових показників (кредитний рейтинг), бали;

b_i - оцінка i -го показника сукупності, бали.

З метою практичної адаптації викладеного підходу проведемо оцінку за даними фінансової звітності та аналітичної інформації щодо діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015 – 2017 роки (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Динаміка кількісних показників комплексної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» 2015 – 2017 роки

Назва показника	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. Коефіцієнт покриття (X2)	4,254	2,585	2,356
2. Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань (X8)	0,171	0,269	0,309
3. Коефіцієнт рентабельності діяльності (X4)	0,072	-0,037	-0,006
4. Коефіцієнт автономії (X1)	0,707	0,593	0,536
5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X3)	0,243	0,077	0,166
6. Тривалість обороту дебіторської заборгованості (X5)	35,343	41,371	44,601
7. Тривалість обороту кредиторської заборгованості (X6)	15,739	24,350	39,303
8. 7. Коефіцієнт покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності (X7)	0,119	-0,662	1,330
9. Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації (X9)	0,093	0,058	0,058

Наступним етапом є трансформація фактичних значень кількісних показників комплексної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» 2015 – 2017 роки у бали відповідно до шкали, представленої у таб. 2.9 дипломної роботи (табл. 2.12)

Таблиця 2.12 – Бальна оцінка кількісних показників комплексної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2015 – 2017 роках

Назва показника	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. Коефіцієнт покриття (X2)	100	100	100
2. Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань (X8)	0	0	0
3. Коефіцієнт рентабельності діяльності (X4)	25	0	0
4. Коефіцієнт автономії (X1)	30	30	30
5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X3)	50	25	50
6. Тривалість обороту дебіторської заборгованості (X5)	60	40	40
7. Тривалість обороту кредиторської заборгованості (X6)	100	100	100
8. Тривалість обороту готової продукції та товарів (X7)	25	0	1,33
9. Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації (X9)	0	0	0

Враховуючи дані табл. 2.12 та обраний алгоритм формування кредитного рейтингу, максимальна кількість балів, яку може отримати клієнт за цією методикою, дорівнює 800. Шляхом ділення максимальної кількості набраних балів на кількість класів кредитоспроможності можуть бути визначені межі відповідних груп кредитного ризику позичальників у балах (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 - Шкала рейтингової оцінки позичальників банку за кількісними показниками (розробка атора)

Кількість балів (R)	Клас кредитоспроможності	Характеристика
більше 640	Клас «А»	фінансовий стан не викликає сумнівів
Від 480 до 640	Клас «Б»	фінансовий стан гарний, видача кредиту можлива
від 320 до 480	Клас «В»	фінансовий стан задовільний, необхідна поглиблена оцінка додаткових факторів
від 160 до 320	Клас «Г»	фінансовий стан поганий, видавати кредит недоцільно
менше 160	Клас «Д»	видача кредиту заборонена

Результати комплексної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2015 – 2017 роках за наведеним вище алгоритмом представлено на рис. 2.4.

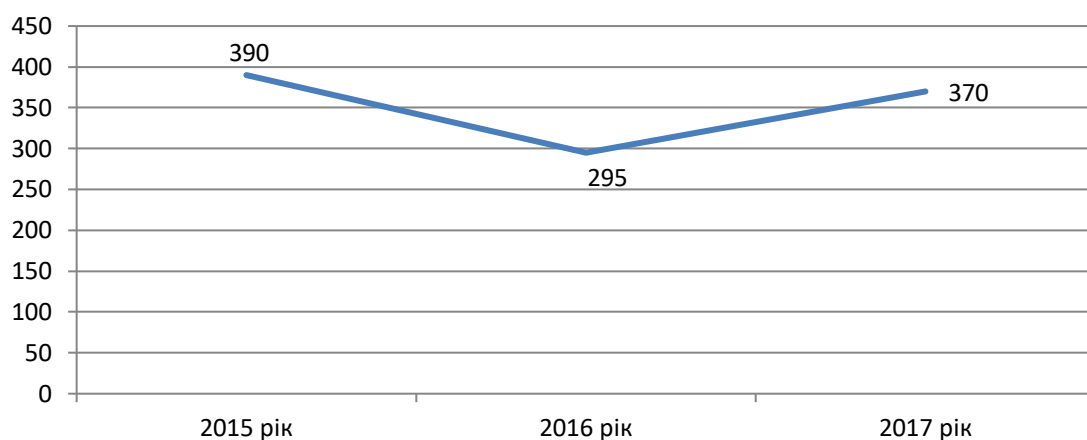

Рисунок 2.4 – Динаміка рейтингу кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015 – 2017 роки (бальна оцінка за кількісними показниками)

Результати розрахунків за запропонованою методикою мають певні розбіжності із методикою оцінки кредитного ризику НБУ та свідчать, що фінансовий стан ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» задовільний і необхідна поглиблена оцінка додаткових факторів.

З огляду на вищенаведене, доцільним вважаємо дослідження зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», яке зумовлює стан кредитоспроможності підприємства як у звітному періоді, так і у короткостроковій перспективі.

Тому оцінку впливу конкурентних сил на кредитоспроможність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» в галузі ми здійснили експертним методом. В якості експертів виступили представники адміністрації підприємства, яким було запропоновано заповнити спеціально розроблені анкети. Для їх обробки нами було застосовано методи зваженої оцінки впливу факторів та профілю середовища.

Сутність першого методу полягає в тому, що кожній альтернативній відповіді було присвоєно бали в залежності від сили впливу фактора на діяльність підприємства чи ситуацію в галузі: 3 – значний вплив, 2 –

помірний, 1 – незначний. На їх основі розрахована середньозважена оцінка (CO) в балах в межах кожної анкетної позиції за формулою (3.1):

$$CO = \sum_{i=1}^n BO_{дпi} \cdot BO_{гi} \quad (2.4)$$

де $BO_{дпi}$ – середня бальна оцінка впливу i -го фактора на діяльність підприємства;

$BO_{гi}$ – бальна оцінка впливу i -го фактора на ситуацію в галузі;

n – загальна кількість показників оцінки [67].

Результати анкетування представлені в табл. 2.14. Результати анкетного дослідження свідчать про досить значний ступінь впливу факторів зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства.

Таблиці 2.14 – Вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» (оцінено за 3-бальною шкалою)

Фактори зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»	Вплив на діяльність товариства (в балах)	Важливість для галузі (в балах)	Загальний показник	Напрямок впливу (+,-)
1. Ступінь податкового тиску	3	3	9	-
2. Стабільність загальноєкономічної ситуації в країні	2	1	2	+
3. Рівень купівельної спроможності населення	3	3	9	-
4. Ступінь розвитку пивоваріння в країні	3	3	9	+
5. Демографічна ситуація в країні	1	1	1	-
6. Природні умови господарювання	2	2	4	+
7. Кредитна політика банків	2	2	4	-

Дані табл. 2.14 показують, що найбільш негативно впливали на діяльність товариства ступінь податкового тиску і рівень купівельної спроможності населення, напрям і ступінь впливу яких оцінено по (– 9) балів. Профіль зовнішнього середовища функціонування ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлено на рис. 3.2.

Для отримання диференційованої оцінки значущості факторів зовнішнього середовища нами застосований метод інтегральної оцінки впливу факторів за методикою Лігоненко Л.О. [60].

Він базується на тому, що кожному з факторів зовнішнього середовища було присвоєно коефіцієнт значущості й визначено середньобальні оцінки впливу факторів зовнішнього середовища (табл. 2.5).

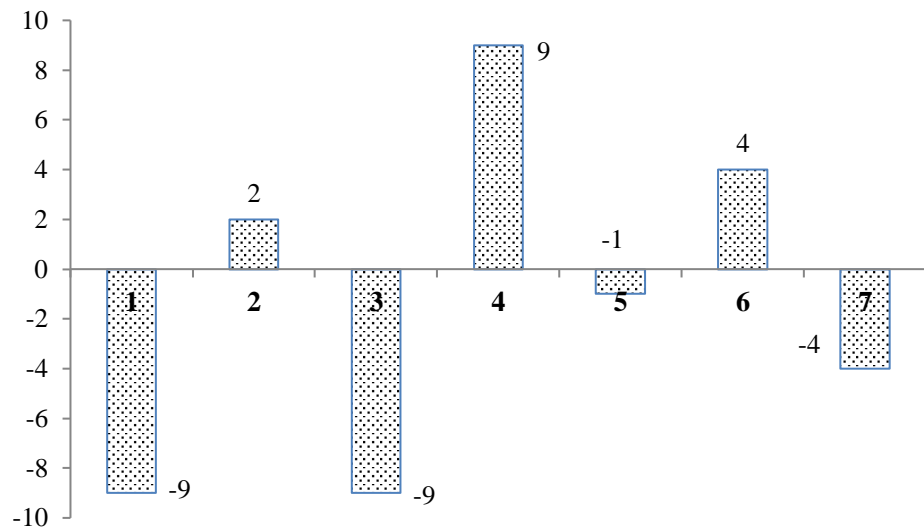

Рисунок 2.5 – Профіль зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

З урахуванням середньобальної оцінки впливу факторів зовнішнього середовища розрахований узагальнений показник конкурентної позиції та перспектив розвитку підприємства (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Інтегральна оцінка конкурентної позиції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Конкурентні сили	Вага, частка	Оцінка:	
		у балах	зважена
1. Загроза проникнення на ринок потенційних конкурентів	0,2	5	1,0
2. Вплив покупців:			
2.1. концентрація покупців	0,1	4	0,4
2.2. частка витрат у вартості продукції	0,1	3	0,3
3. Вплив постачальників			
3.1. концентрація постачальників	0,1	4	0,4
3.2. вартість зміни постачальника	0,1	2	0,2
4. Товари-субститути	0,2	3	0,6
5. Рівень конкурентної боротьби між традиційними конкурентами	0,2	5	1,0
Ступінь впливу конкурентних сил	1	x	3,9

Оцінку конкурентних сил здійснено за п'ятибальною шкалою: 1-1,5 бала – вплив відсутній; 1,51-2,5 бала – низький вплив; 2,51-3,5 бала – середній вплив; 3,51-4,5 бала – вплив, вищий від середнього; 4,51-5 бала – зависокий вплив).

Інтегральний показник конкурентної позиції акціонерного товариства в галузі (3,9) отриманий як середньозважена коефіцієнтів значущості та середньобальної оцінки за результатами опитування. Використання методу зваженої оцінки впливу факторів дозволило встановити, найбільший позитивний вплив на стан зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» справляє конкурентна боротьба в галузі та загроза проникнення на ринок потенційних конкурентів. Негативно позначається на можливостях підприємства несприятлива цінова політика, якої змушений дотримуватися завод, намагаючись завоювати регіональний ринок пива. Таким чином, конкурентне середовище має досить вагомий вплив на діяльність досліджуваного підприємства.

Цільовий ринок, на який орієнтовано й здійснює діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», поєднує декілька ринкових сегментів, які обслуговує товариство. Саме тому для формування стратегічної позиції акціонерного товариства важливо мати обґрунтовану оцінку ринкових сегментів для визначення їх потенціальної привабливості для підприємства (табл. 2.16).

За результатами оцінювання привабливості ринкового сегменту було визначено, що загальна оцінка привабливості ринкового сегмента для ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» становить 23 бал із 30, що дає змогу зробити такі висновки:

1. Завдяки тому, що рівень споживання пива в країні зберігається на стабільному рівні, і навіть поступово збільшується, позиція підприємства в ринковому сегменті є досить міцною;

2. Переваги та уподобання споживачів відносно продукції галузі пивоваріння залишаються досить консервативними впродовж тривалого часу, навіть під впливом маркетингових заходів, а тому ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»,

Таблиця 2.16 – Показники оцінки привабливості ринкового сегменту ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Критерій оцінки	Значущість критерію	Бали залежно від характеристики сегмента			Загальна оцінка
		1	2	3	
1. Тенденції розвитку сегмента	1	сегмент зменшується	сегмент стабільний	сегмент збільшується	3
2. Конкурентна привабливість сегмента	1	значна привабливість сегмента для конкурентів	середня привабливість сегмента для конкурентів	непривабливий сегмент для конкурентів	2
3. Стабільність споживання продукції	2	потреби значно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби незначно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби покупців відносно постійні	6
4. Ступінь зміни потреб і прихильностей відносно продукції підприємства	2	потреби і прихильності покупців значно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби і прихильності покупців незначно змінюються під впливом різноманітних факторів	потреби і прихильності покупців відносно постійні	4
5. Ступінь чутливості покупців до зміни рівня цін на продукцію підприємства	2	покупців дуже чутливі до зміни рівня цін	покупців не дуже чутливі до зміни рівня цін	покупців нечутливі до зміни рівня цін	4
6. Ступінь чутливості покупців до стимулювання збуту	2	покупці не чутливі до стимулювання збуту	покупці незначно чутливі до стимулювання збуту	покупці дуже чутливі до стимулювання збуту	4
Всього	10	х	х	х	23

яке завоювало прихильність споживачів у регіоні, має досить стійку позицію за критеріями зміни уподобань покупців під впливом ринкових чинників, і в тому числі, зміни ціни на продукцію. Так само не надто чутливими є споживачі пива в регіоні до реклами пивної продукції місцевого виробника. Функція маркетингових заходів щодо продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» зводиться швидше до інформування споживачів щодо новинок в асортименті підприємства, ніж до активного просування продукції на ринку. Цим пояснюється досить стримана збутова політика підприємства порівняно з конкурентами на регіональному ринку;

3. Ринковий сегмент акціонерного товариства поступово збільшується, а отже підприємство має можливості щодо збільшення обсягів виробництва і збуту продукції;

4. Привабливість сегменту для конкурентів є досить високою, що створює загрозу для ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та змушує дотримуватись захисної стратегії.

Аналіз ринкового сегменту дозволяє дати кваліфіковану оцінку потенційної кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» щодо ефективного функціонування в ньому та перспектив більш повного використання своїх конкурентних можливостей.

Для оцінки потенційної кредитоспроможності досліджуваного підприємства застосуємо наступні критерії:

- 1) рівень інформованості покупців про товари, ціни, графіки роботи;
- 2) рівень залежності продавця від покупця;
- 3) прихильність покупців до продукції підприємства;
- 4) відповідність асортименту продукції вимогам споживачів;
- 5) відповідність якості продукції вимогам споживачів.

Результати оцінки узагальнено в табл.2.17.

За результатами оцінювання було встановлено, що підприємство має досить високий рівень спроможності до ефективного функціонування у ринковому сегменті, однак, на думку експертів, його потенціал щодо закріплення

досягнутої ринкової позиції остаточно не вичерпано. Зокрема, рівень поінформованості покупців про продукцію підприємства, міру прихильності споживачів до його продукції, а також відповідність асортименту продукції вимогам споживачів оцінено на 80%.

Таблиця 2.17 – Показники оцінки спроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» до функціонування у ринковому сегменті

Критерій оцінки	Вага, частка	Оцінка:	
		у балах	зважена
1. Рівень інформованості покупців про товари, ціни, графіки роботи	0,2	4	0,8
2. Рівень залежності продавця від покупця	0,1	5	0,5
3. Прихильність покупців до продукції підприємства	0,2	4	0,8
4. Відповідність асортименту продукції вимогам споживачів	0,2	4	0,8
5. Відповідність якості продукції вимогам споживачів	0,3	5	1,5
Всього	1,0	x	4,4

Така оцінка характеризує напрями та резерви активізації виробничо-збутової діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на найближчу перспективу, що зумовить підвищення рівня кредитоспроможності аналізованого підприємства.

Результати аналізу конкурентного середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» узагальнено в табл. 2.18.

Таблиця 2.18 – Сили (фактори) мікросередовища, що впливають на діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» в галузі

Конкурентні сили	Характеристика
Конкурентна боротьба серед продавців у галузі	Олігополістичний ринок
Загроза появи товарів та послуг-субститутів, або ринкові спроби компаній інших галузей завоювати споживачів своєю власною продукцією	Висока
Можливості постачальників встановлювати свої умови та їх виробничі потужності	Низька
Загроза появи на ринку нових конкурентів	Низька
Купівельна спроможність і можливості покупців продукції	Достатня

Дані табл. 2.18 дозволяють зробити висновок про те, що підприємство функціонує майже в ідеальному конкурентному середовищі, адже постачальники і покупці мають слабкі позиції на торгових переговорах, гарні товари-замінники на ринку присутні, проте вхідні бар'єри виходу на

ринок надзвичайно високі, а конкуренція між існуючими продавцями помірна. Разом з тим, позиції підприємства на національному ринку пива ще недостатньо міцні, що не дає можливості підвищувати ціни на продукцію.

Таким чином, можна стверджувати, що незважаючи на існуючі труднощі завод має потенціал для забезпечення високого рівня кредитоспроможності.

Висновки за розділом 2

1. В процесі оцінки загальних тенденцій фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», за результатами аналізу фінансового стану підприємства виявлено зростання вартості активів аналізованого підприємства, спричинене переважно збільшенням вартості оборотних активів, зниження поточної платоспроможності в результаті зменшення частки грошових коштів та їх еквівалентів у балансі ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», а також погіршення якісних характеристик фінансового стану заводу внаслідок збільшення залишку дебіторської заборгованості та відволікання коштів підприємства з обороту.

2. На основі Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями визначено рейтинговий клас ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале). За результатами розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника-юридичної особи ідентифіковано об'єкт дослідження як такий, що протягом 2015-2017 років має нормальний фінансовий стан; абсолютні та відносні показники фінансової звітності є позитивними; фінансові можливості свідчать про спроможність своєчасного

виконання зобов'язань відповідно до умов договору; передбачені витрати на обслуговування та погашення наявних зобов'язань забезпечують покриття витрат на виконання зобов'язань за кредитом, а також інших зобов'язань.

3. Доведено, що однією з поширених методик проведення оцінки кредитоспроможності вітчизняними банками є використання системи рейтингового ранжування на основі рангової оцінки в балах приналежності фактичних величин показників діяльності суб'єктів господарювання певному діапазону з можливих значень, що пояснюється його простотою, зручністю застосування на практиці, легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану підприємств, розвитку тенденцій його зміни та перспектив подальшого функціонування.

За результатами комплексної оцінки кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за розробленим підходом визначено певні розбіжності у ідентифікації класу кредитоспроможності із методикою оцінки кредитного ризику НБУ. У зв'язку з цим, в рамках комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника банку обґрунтовано доцільність дослідження зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», яке зумовлює стан кредитоспроможності підприємства як у звітному періоді, так і у короткостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКА

3.1 Удосконалення організації процесу кредитування позичальника банка на етапі оцінки його кредитоспроможності

Сталий розвиток та стабільне функціонування національної грошово-кредитної системи будь-якої країни світу дозволяє сприяти поліпшенню мікроклімату в банківській сфері, нарощуванню числа та масштабів банківських операцій і посиленню кредитної активності банківських установ, що, в свою чергу, вимагає реалізації дій щодо поліпшення методики, процесуального та правового забезпечення оцінки кредитоспроможності різних груп позичальників, оскільки від якості та прозорості реалізації даного процесу залежить наскільки виправданим буде отриманий результат, чи буде проведено належну оцінку, від якої залежить кінцевий висновок кредитного центру, що обґрунтує можливість чи неможливість отримання кредиту позичальником.

Одним із шляхів виходу із тієї суперечливої ситуації, в якій знаходиться національна сфера кредитування на сьогодні, власне може стати прийняття комплексних законодавчих ініціатив, нормативних положень та нових законів в сфері упорядкування процесу кредитування суб'єктів підприємництва на етапі оцінки їх кредитоспроможності, формування єдиних вимог та стандартів оцінки кредитоспроможності позичальників, а також розробка для них чітких кредитних специфікацій.

Як було відмічено у теоретичному розділі дипломної роботи, з червня 2016 року паралельно із старим положенням НБУ почав діяти новий законодавчий регулюючий документ-припис Національного банку України — «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Важливим методологічним

аспектом формування методик оцінки кредитоспроможності позичальника є оптимізація складу наявної на сьогодні великої кількості різномірних показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану суб'єктів господарювання.

Показники такого типу у сукупності мають відповідати вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і тенденцій його подальшого прогресування в перспективі. Наприклад, Гриценком Л.Л. було запропоновано введення комплексної експрес-методики оцінки кредитоспроможності підприємства, у складі 9 фінансових коефіцієнтів, які можуть стати базовими для методики експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників банку.

До таких основних показників автором було віднесено: коефіцієнт покриття, коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань, рентабельності діяльності, автономії, забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності готової продукції та коефіцієнт грошової складової в виручці від реалізації.

В ролі базових видів діяльності обрані торгівля та промислове виробництво, оскільки, згідно зі статистичним оцінюванням, представники саме цих видів економічної діяльності найчастіше звертаються за отриманням кредитів.

З огляду на вищенаведене, на наше переконання, Національному банку України було б доцільно використовувати й надалі практичні розробки західних банківських наглядових органів щодо впровадження рекомендацій за нормативами Базеля II, серед яких суттєве значення мають методичні засади впровадження рейтингових систем. Наприклад, НБУ рекомендує вдосконалити всю практику диференціювання підходу до оцінки фінансового стану клієнта. Для клієнтів – юридичних осіб такими показниками можуть бути період діяльності з моменту державної реєстрації, наявність або відсутність мережі філій та дочірніх компаній (у т. ч. за кордоном), розмір

щорічного прибутку або збитку (сума прибутку або збитку за попередній рік), сума депозитів у інших банках, наявність цінних паперів, що перебувають у власності (вид цінного паперу, сума, кількість, емітент, динаміка котирування), сума заборгованості за кредитами в інших банках, сума заборгованості за кредитами, отриманими від нерезидентів, наявність/відсутність поточних (у т. ч. карткових) рахунків у інших банках, здійснення клієнтом зовнішньоекономічної діяльності та її напряду (зовнішньоекономічні угоди: суми; термін дії; країна; банк, що забезпечує розрахунки), кількість штатних працівників тощо.

Проте, ці нормативи не мають статистичного обґрунтування, ніяк не відображають взаємозв'язок між рівнем кредитоспроможності позичальника та розміром кредитного ризику.

Для порівняння: надійною основою для визначення математичної ймовірності дефолту є міжнародні кредитні рейтинги. Міжнародне рейтингове агентство Standard and Poor's упродовж 20 років накопичує статистику дефолтів позичальників різних рейтингових категорій [82,с.100].

Враховуючи складності підходу на базі внутрішніх рейтингів та жорсткі вимоги Базеля II щодо його впровадження, можемо передбачити, що розрахунок кредитного рейтингу не матиме масштабного застосування. Зокрема, Базельський комітет наголошує: «банки повинні продемонструвати, що їхні внутрішні рейтингові системи надійні та незмінні впродовж певного часу». Принципи функціонування внутрішніх банківських систем мають збігатися з вимогами Базельського комітету, а термін, протягом якого IRB-системи використовуються в банківській діяльності на щоденній основі, має становити щонайменше три роки. Рейтингові системи, які б задовольняли вимоги IRB-підходу, можуть присвоювати рейтинги двох видів: рейтинг позичальника та рейтинг за конкретним зобов'язанням. Кількість класів рейтингової оцінки має становити від 8 до 10, причому охоплення підприємств кредитним рейтингом повинно становити 100%.

Незважаючи на значну трудомісткість, складність упровадження таких

систем і вимог Базеля II в цілому, вважаємо, їх треба забезпечити їх подальшу практичну реалізацію. Адже відсутність дій щодо удосконалення практики їх використання має суттєвий негативний вплив на українську банківську систему та конкурентоспроможність українських комерційних банків.

Враховуючи, представлені в ході дослідження особливості функціонування закордонних систем оцінювання кредитоспроможності позичальника, вважаємо що доцільним буде розкриття наступної інформації для більш детальної оцінки майбутнього клієнта:

1. Розкриття офіційної структури власності позичальника, а саме: а) перелік офіційних власників підприємства з вказанням обов'язково частки кожного в статутному капіталі позичальника; б) для власників – юридичних осіб необхідно вказувати код ЄДРПОУ, для фізичних ідентифікаційний код [80, с.28].

2. Подання реальної структури власників: обов'язково має бути надана інформація щодо фізичної особи або осіб, які контролюють окремо або сукупно, прямо або опосередковано більше 75% статутного капіталу компанії.

3. Аналіз кредитної історії: оцінюється попередній досвід роботи з кредитами. Позитивною характеристикою підприємства – позичальника є досвід погашення попередніх кредитів та свідчення того, що воно працює відповідально. Також, слід звернути увагу на кредитну історію інших фірм керівника (колишніх та діючих).

4. Рівень ділової активності підприємства. Проводячи аналіз положення підприємства – позичальника на ринку факторів виробництва та готової продукції працівниками банківської установи використовуються дані, отримані від засобів масової інформації, результати аналізу галузі та інформацію, отриману після співбесіди з контрагентами позичальника. Основна увага приділяється: відповідності рівня якості продукції, її ціновим параметрам і вимогам ринку; конкурентоспроможності продукції; розробці

нових видів продукції.

Основна мета аналізу кредитоспроможності визначити здатність і готовність позичальника повернути запрошувану позику відповідно до умов кредитного договору. Банк, перш ніж надати кредит, визначає міру ризику, яку він готовий узяти на себе, і розмір кредиту, який може бути наданий. Кредитоспроможність позичальника передбачає наявність передумов для здобуття кредиту і здатність повернути наданий кредит відповідно до умов кредитного договору. Але у зв'язку із відсутністю єдиної бази даних середньогалузевих, мінімальних і найкращих для конкретної галузі показників реальна оцінка фінансового стану підприємства банком-кредитором ускладнюється.

Тому, необхідним є створення міжбанківської інформаційної бази, до якої за результатами аналітичної роботи банківських працівників з підприємствами різних галузей економіки заносилися б значення показників фінансового стану підприємств, що належать до різних галузей економіки, з метою вироблення їхніх оптимальних величин по галузі.

Досить вагомою причиною появи проблемних кредитів (залежно від специфіки позичальників та від намірів конкретного банку-кредитора) є недостатність вичерпної кредитної інформації, яка суттєво впливає на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації.

У практиці вітчизняної банківської сфери існує велика кількість недоліків. Вдосконалення цієї сфери аналітичної роботи представляється можливим у таких двох напрямках: з одного боку, це істотне розширення базового складу показників до рівня, який би дав усебічну характеристику різноманітним аспектам діяльності клієнта, а з іншого – це активне використання стратегічного аналізу грошового потоку підприємства, що надає можливість оцінити обороти коштів позичальника, а відтак і більш точно прогнозувати його перспективи у використанні банківських кредитів.

Для вирішення цього завдання систему коефіцієнтів необхідно було б

розширити передусім щодо детальнішої оцінки фінансової стійкості й ефективності діяльності позичальника. Що стосується показників, які характеризують фінансовий стан, то в цьому випадку йдеться про необхідність оцінки того аспекту діяльності позичальника, який визначає, наскільки раціонально сформована структура джерел коштів і наскільки ефективним є залучення банківських кредитів.

Система показників, за якою сьогодні оцінюють кредитоспроможність позичальників, на нашу думку, є неповною. Як показує досвід кредитування в західних країнах, при аналізі забезпечення кредиту слід звертати особливу увагу на такі характеристики, як термін служби, стан і структура активів суб'єкта підприємництва.

Тут велику роль відіграє фактор, пов'язаний з технологією, адже якщо активи позичальника технологічно застаріли, то їх цінність як забезпечення буде невелика, оскільки їх важко буде перетворити в грошові засоби у випадку недостатності доходів позичальника для погашення заборгованості за кредитом. На жаль, сьогодні вітчизняні банки приділяють недостатньо уваги цьому чиннику.

Також у систему показників кредитоспроможності повинні входити не тільки величини, що легко визначаються за допомогою кількісних даних, але й такі, які описуються за допомогою оцінюючих суджень (характер або репутація позичальника та інші).

Задля вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальників треба приділити увагу тому, що відсутня нормативна база для оцінки кредитоспроможності клієнтів, є лише рекомендації НБУ, єдині оціночні показники, визначені їх критеріальні рівні.

Обмеженість інформаційної бази, відсутність кредитної історії в більшості позичальників ускладнює роботу з оцінки її кредитоспроможності. У зв'язку з цим важливим напрямком удосконалення української банківської практики є вироблення єдиної інформаційної бази.

Отже, запропоновані заходи нададуть можливість комерційному банку

поліпшити стан кредитного портфелю та мінімізувати дію кредитних ризиків, що в свою чергу підвищить ефективність здійснення кредитної діяльності та загальної прибутковості банку.

Пропоновані підходи щодо вдосконалення організації процесу кредитування позичальників на етапі оцінки їх кредитоспроможності дають змогу уніфікувати процедуру, на цій основі прискорити й здешевити її, отримати більш точний і обґрунтований результат, що знизить ризик кредитування, забезпечить необхідну стабільність роботи банку і заданий рівень прибутковості.

3.2 Стратегічна діагностика кредитоспроможності позичальника банку

Значна кількість наукових праць присвячена визначенню місця кредитоспроможності в системі кредитних відносин банківських установ та розробці напрямів удосконалення існуючих методик оцінки кредитоспроможності. Врахувавши результати дослідження існуючих методів та моделей оцінки кредитоспроможності позичальників у вітчизняних банках, було розроблено авторську методику оцінки кредитоспроможності позичальника банку — юридичної особи.

Конкретні умови функціонування механізму забезпечення сталого розвитку багато в чому залежать від того, наскільки великою є розбіжність між фактичними і бажаними показниками, що характеризують стабільність діяльності та фінансовий стан підприємства. Ефективний механізм має ліквідовувати цю розбіжність і приводити систему в стійкий стан.

З метою вирішення поставленого завдання в дипломній роботі застосовано методичні підходи щодо здійснення стратегічної діагностики кредитоспроможності та оцінки рівня стійкості розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Практика засвідчує, що підприємства не можуть впливати на фактори зовнішнього впливу, що виникають на макроекономічному рівні. За таких умов основні джерела забезпечення стійкого розвитку лежать у сфері мікроекономіки, тобто всередині самих підприємств. Саме тому важливо своєчасно і достовірно діагностувати ознаки можливого нестійкого стану та визначати шляхи вдосконалення економічного механізму забезпечення стійкого розвитку в системі управління фінансами підприємства.

У науковій літературі поняття «економічна діагностика» визначено як процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на показники його господарської діяльності [63].

Метою діагностики є інформаційне забезпечення управлінських рішень на основі оцінки майбутньої спроможності підприємства генерувати грошові потоки, отримувати прибуток та створювати додану вартість, а також виявлення слабких сторін чи додаткових можливостей.

Для стратегічної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у роботі застосовано метод системної еколого-економічної оцінки індикаторів функціонування підсистем підприємства, описаний в роботі [36].

Суть методу полягає у визначенні інтегрального індикатора економічного розвитку підприємства на основі методики скорингового аналізу. Застосування простої скорингової моделі щодо оцінки підсистем функціонування досліджуваного в роботі акціонерного товариства дозволяє діагностувати джерела економічного розвитку господарюючого суб'єкта та значно підвищити прогностичну якість результатів оцінки кредитоспроможності.

В основу скорингової моделі покладено ключові показники функціонування оцінюваних підсистем підприємства. Так, для діагностики фінансової підсистеми було враховано показники фінансової незалежності, ліквідності та рентабельності, що дало змогу встановити стан фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2015-2017 роках (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Показники стійкості поточного стану об'єктів управління фінансами в механізмі забезпечення стійкого розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Об'єкт управління	Індикатор	Критерії стійкості	Значення індикатора:			Зміна індикатора, (стан об'єкта управління):	
			2015 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р. порівняно з 2015 р.	2017 р. порівняно з 2016 р.
Виробнича підсистема	I _в	$I_{v_t} - I_{v_{t-1}} > 0$	245888,0	236475,0	254301,0	-9413,0 нестійкий	17826,0 стійкий
Техніко-технологічна підсистема	I _т	$I_{t_t} - I_{t_{t-1}} > 0$	4,66	12,09	5,30	7,4 стійкий	-6,8 нестійкий
Фінансова підсистема	I _ф	$I_{f_t} - I_{f_{t-1}} > 0$	70,7	59,3	53,6	-11,4 нестійкий	-5,8 нестійкий
Екологічна підсистема	I _е	$I_{e_t} - I_{e_{t-1}} < 0$	3767	3461	3976	-306 стійкий	515 нестійкий

Отримані значення зміни індикаторів розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» надають нам підставу констатувати, що протягом 2016 р. в нестійкому стані перебували виробнича та фінансова підсистеми підприємства.

В наступному 2017 році функціонування стан підприємства погіршився, внаслідок чого ключові пропорції економічного розвитку підприємства у техніко-технологічній, фінансовій та екологічній підсистемах були порушені.

Таким чином, застосування методу системної еколого-економічної оцінки індикаторів функціонування підсистем підприємства для цілей стратегічної діагностики кредитоспроможності позичальника дозволяє встановити, яка з підсистем підприємства перебуває в нестійкому стані, і на цій підставі розробити заходи, що будуть спрямовані на подолання виявленої нестійкості.

Проведена діагностика сучасного стану механізму забезпечення сталого економічного розвитку є основою для прийняття збалансованих еколого-економічних рішень, спрямованих на вдосконалення управління

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Дослідження досягнутого рівня розвитку підприємства є одним із етапів формування стратегії розвитку підприємства, а отже, його проведення передбачає застосування інструментарію стратегічного аналізу. Серед інструментів фінансово-економічної діагностики, що застосовуються у сучасній управлінській практиці, досить розповсюдженим є застосування збалансованої системи показників (BSC). Її сутність та методику застосування досліджено в наукових працях В. Савчука, А. Хорина та інших [94, 109].

За визначенням В. Савчука, збалансована система показників є концептуальним підходом до організації управління бізнесом, що забезпечує інформаційно-методичну підтримку прийняття управлінських рішень відповідно до стратегії розвитку підприємства [64]. Особливістю концепції збалансованої системи показників є нерозривний зв'язок усіх показників, що входять до її складу, з фінансовими результатами діяльності підприємства. В такий спосіб зазначена концепція дозволяє не лише оцінювати оптимальність внутрішніх процесів підприємства та ефективність управління його фінансово-господарською діяльністю, а й концентрує дії керівництва на підвищення результатів діяльності. Показники в системі BSC розподіляються за чотири напрямки (фінансовий, споживчий, внутрішніх процесів, навчання та розвитку).

Враховуючи рекомендації фахівців, показники стратегічної діагностики рівня розвитку досліджуваного в дипломній роботі підприємства, в контексті оцінки рівня його кредитоспроможності, , об'єднано в чотири блоки (рентабельність, оборотність, структура капіталу, вартість капіталу) відповідно до основних факторів формування економічної доданої вартості підприємства, як це показано на рис. 3.1.

В якості еталонних значень для порівняння фактичних фінансово-економічних показників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на основі BSC використано їх нормативи.

Рисунок 3.1 – Структура збалансованої системи показників в рамках стратегічної діагностики кредитоспроможності та оцінки рівня стійкості розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Результати порівняльного аналізу фінансово-економічних показників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» з їх нормативними значеннями представлено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Узагальнення результатів порівняння фінансово-економічних показників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки з нормативними значеннями

Показник	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	фактичне значення показника	нормативне значення	фактичне значення показника	нормативне значення	фактичне значення показника	нормативне значення
Коефіцієнт автономії	0,707	0,5	0,593	0,5	0,536	0,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,413	1	0,686	1	0,867	1
Коефіцієнт покриття	4,254	1,5	2,585	1,5	2,356	1,5
Оборотність активів, обороти	1,86	-	1,58	-	1,56	-
Оборотність оборотних активів, обороти	4,49	-	3,45	-	3,09	-
Рентабельність (збитковість) продажів, %	7,23	-	-3,68	-	-0,63	-
Рентабельність (збитковість) активів, %	13,42	-	-5,81	-	-0,98	-
Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	19,21	-	-8,97	-	-1,74	-

Як видно, ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» демонструє задовільні фінансово-економічні показники господарювання. Фактичні показники структури капіталу підприємства відповідають їх нормативним значенням.

Позитивні відхилення показників структури капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» дозволяють зробити висновок про те, що рівень управління діяльністю підприємства за цим критерієм є достатнім. Виключення у загальному позитивному фінансово-економічному профілі підприємства становлять показники рентабельності, які фактично є показниками збитковості діяльності та використання майна та капіталу.

Очевидно, низька ефективність використання ресурсного потенціалу є стримуючим чинником стійкого розвитку досліджуваного акціонерного товариства. Саме тому формування загального висновку про рівень кредитоспроможності об'єкта оцінки має враховувати аналітичні висновки за цим критерієм. Головна мета бізнесу – збільшення вартості підприємства. З огляду на це, основним показником збалансованої системи в рамках стратегічної діагностики кредитоспроможності позичальника є економічна додана вартість (EVA). Безперечною перевагою використання концепції EVA є управління діяльністю є комплексний характер показника економічної доданої вартості та можливість розкласти його на фактори до рівня, на який можливо вплинути (рис. 3.2).

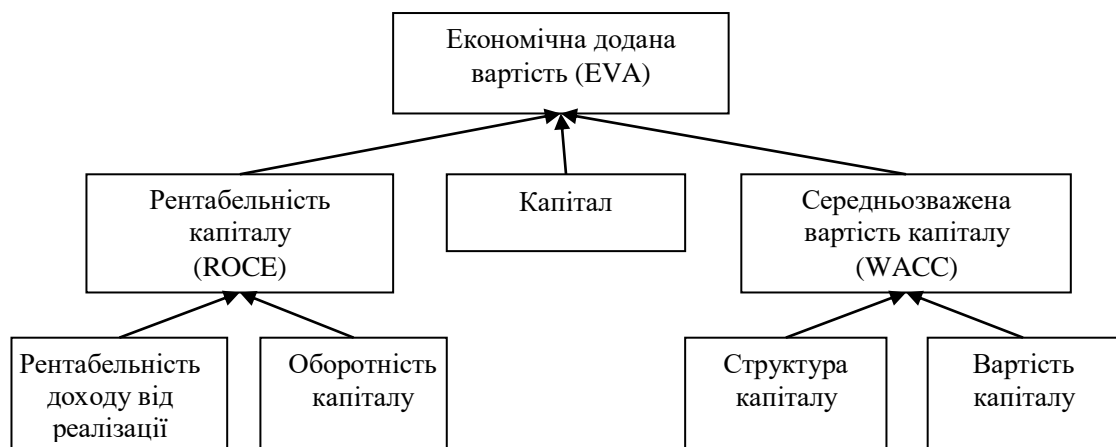

Рисунок 3.2 – Механізм формування економічної доданої вартості як критерія рівня стратегічної кредитоспроможності позичальника банку

Економічна додана вартість підприємства значною мірою залежить від середньозваженої вартості капіталу, залученого з різних джерел. Алгоритм розрахунку її величини характеризує наступна залежність (3.1):

$$EVA = (ROIC - WACC) \cdot \bar{K}, \quad (3.1)$$

де EVA – економічна додана вартість, тис. грн.;

ROIC – рентабельність капіталу;

WACC – середньозважена вартість капіталу

\bar{K} - середньорічна вартість капіталу, тис. грн.

Формування середньозваженої вартості капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проаналізовано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки

Показник	2015р.	2016р.	2017р.	Зміни:	
				2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.
Середньорічний розмір капіталу, тис. грн.	132421,5	149734,5	162726,5	17313,0	12992,0
у тому числі:					
власний (акціонерний) капітал, %	69,9	64,8	56,3	-5,1	-8,5
позиковий капітал, %	30,1	35,2	43,7	5,1	8,5
у тому числі:					
кредити банків, %	8,6	15,9	16,5	7,3	0,6
поточні зобов'язання, %	21,6	19,4	27,2	-2,2	7,8
Рентабельність власного капіталу, %	19,2	-9,0	-1,7	-28,2	7,2
Сплачені відсотки, тис. грн..	3270,0	3131,0	3724,0	-139,0	593,0
Податок на прибуток, тис. грн.	5822,0	451,0	-33,0	-5371,0	-484,0
Податковий коректор	2452,5	2410,9	2867,5	-41,6	456,6
Рівень ставки проценту за кредитами з урахуванням податкового коректора, %	0,2	10,2	10,7	9,9	0,5
Середньозважена вартість капіталу, %	13,4	-4,2	0,8	-17,6	5,0

Як свідчать результати розрахунків (табл. 3.3), середньозважена вартість капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2015-2017 роках зменшувалася. У 2017

році порівняно з 2016 роком її значення становило 0,8%. Низькі показники середньозваженої вартості капіталу акціонерного товариства обумовлені збитковістю використання власного капіталу та збільшенням платних позикових джерел фінансування в структурі фінансових ресурсів.

Динаміка показників ефективності використання капіталу та середньозваженої вартості капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» впливала на величину економічної доданої вартості підприємства, про що свідчать дані табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Динаміка показників економічної доданої вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2015-2017 роки

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Зміни:	
				2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
Рентабельність (збитковість) інвестованого капіталу, %	13,4	-5,8	-1,0	-19,2	4,8
Середньозважена вартість капіталу, %	13,4	-4,2	0,8	-17,6	5,0
Середньорічний розмір капіталу, тис. грн.	132421,5	149734,5	162726,5	17313,0	12992,0
Економічна додана вартість, тис. грн.	-2452,5	-241087,0	-286748,0	-238634,5	-45661,0

Аналіз формування економічної доданої вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» показав, що внаслідок недостатньо ефективного управління фінансами підприємства та збиткового використання капіталу акціонерного товариства його економічна додана вартість щороку зменшувалася.

У 2015-2017 роках досягти формування економічної доданої вартості підприємству не вдалося через незадовільні показники ефективності використання капіталу.

Як наслідок, щороку на підприємстві відбувалося зменшення економічної доданої вартості відповідно на 2452,0 у 2015 р. та 286748,0 тис. грн. Декомпозицію формування економічної додатної вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2017 році представлено на рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Формування економічної доданої вартості в рамках процедури стратегічної діагностики кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2017 році

Отже, дослідження формування економічної доданої вартості доводить, що вартість підприємства підвищується за рахунок ефективного використання інвестованого капіталу, а також за умови перевищення рентабельності капіталу над його середньозваженою вартістю.

Таким чином, проведення стратегічної діагностики кредитоспроможності позичальника банку на основі збалансованої системи показників дозволяє відстежувати тенденції його стійкого розвитку. Система показників економічного розвитку є достатньою для розрахунку економічної доданої вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та визначення впливу факторів на її величину.

Висновки за розділом 3

1. Під час оцінки кредитоспроможності позичальника запропоновано удосконалити методичний підхід до організації процесу кредитування на

етапі оцінки кредитоспроможності позичальників банків шляхом введення поряд з кількісними показниками фінансового стану, що відображають результати фінансово-господарської діяльності підприємства якісних показники, які характеризують стан зовнішнього середовища об'єкту оцінки.

Важливим напрямом модернізації методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності запропоновано оптимізацію складу показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану суб'єктів господарювання. Основними вимогами до такої оптимізації визначено, що у сукупності вони повинні відповідати вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і тенденцій його стратегічного розвитку в перспективі з тим горизонтом передбачення, який дозволяє мінімізувати можливі фінансові ризики.

2. Акцентовано увагу на доцільності використання в якості критерія стратегічної кредитоспроможності підприємства показника економічної доданої вартості, який формується як результат здійснення діяльності за різними стратегічними напрямками. За результатами аналізу виявлено, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має незадовільні результати діяльності та використання капіталу підприємства, які обумовлювали формування негативної величини економічної доданої вартості та зменшення ринкової вартості підприємства.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторський підхід до вирішення наукового завдання, яке полягає у модернізації методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальників. Отримані у ході дослідження результати дають змогу зробити наступні висновки:

1. За результатами аналізу наукових праць узагальнено теоретичні основи поняття кредитоспроможності та визначено, що кредитоспроможність – це спроможність позичальника при конкретних умовах кредитування в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями (як за сумою основного боргу, так і за нарахованими процентами та іншими платежами за договором) виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником в ході звичайної діяльності в умовах поточної кон'юнктури грошового ринку. В контексті роботи визначено, що оцінка кредитоспроможності позичальників банків - це система оцінки певних факторів, вплив яких або набуття ними певних значень визначає здатність позичальника виконувати свої боргові зобов'язання перед банком - кредитором.

Наголошено на відсутності у економічній літературі єдиної позиції щодо співвідношення понять «кредитоспроможність» та «кредитний ризик». У зв'язку з чим доведено, що кредитоспроможність є стимулятором (висока кредитоспроможність свідчить про здатність позичальника вчасно та в повному обсязі погашати заборгованість за кредитом), а ризик кредитування – дестимулятором (високий ризик кредитування є наслідком нездатності позичальника виконувати зобов'язання за кредитом).

2. Огляд літературних джерел щодо світової та вітчизняної банківської практики дозволив систематизувати критерії

кредитоспроможності позичальників, виділивши зокрема: характер клієнта, здатність запозичувати кошти, здатність генерувати грошові потоки в ході поточної діяльності для погашення боргу (фінансові можливості), капітал, забезпечення кредиту, умови, в яких здійснюється кредитна угода, контроль (законодавча основа діяльності позичальника, відповідність характеру позики стандартам банку і органів нагляду).

3. Проведене дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду оцінки кредитоспроможності дозволяє зробити висновок, що процес оцінювання кредитоспроможності позичальника банку складається із певної сукупності етапів, на кожному з яких відбувається по елементне оцінювання кредитоспроможності потенційного клієнта. Зокрема, на першому етапі, як правило, відбувається безпосередня комунікація із клієнтом, збір необхідної інформації із можливим виїздом кредитних спеціалістів до клієнта (юридична особа); на другому етапі програмно аналізується зібраний масив даних, на третьому обраховуються кількісні та якісні показники кредитоспроможності, визначається клас позичальника, оброблену інформацію у вигляді кредитної заяви на четвертому етапі розглядає кредитний центр банку, і остаточним етапом є прийняття рішення про видачу чи відмову у видачі кредиту.

4. Надано загальну економічну характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», яка передбачала оцінку факторів внутрішнього і зовнішнього середовища у їх взаємозв'язку.

В процесі дослідження зовнішніх чинників впливу на основі результатів аналізу стану галузі пивоваріння, до якої належить ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», виявлено ознаки динамічного розвитку ринку пива, що стимулює виробників та інших його учасників до збільшення обсягів виробництва і реалізації пивної продукції. Акцентовано увагу на тому, що фінансовий стан підприємств галузі пивоваріння в цілому та ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» зокрема, обумовлюється низкою чинників економічного (підвищення цін на сировину, інфляційні процеси в економіці країни,

підвищення ставок акцизного збору), так і неекономічного (сезонність, антиреклама пива) характеру.

Як свідчать результати аналізу основних показників господарювання ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», склад і структура активів та капіталу підприємства в 2017 році порівняно з 2015 роком погіршилася, що обумовлено головним чином дією кризових чинників у вітчизняній економіці. Фінансові результати діяльності підприємства були негативними, а тому ефективність діяльності підприємства в цілому за 2015-2017 роки, на нашу думку, слід визнати низькою.

5. На основі Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями було здійснено оцінку рівня кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Діюче Положення акумулювало в собі основні принципи проведення розрахунку фінансового стану позичальників банків України, що відображені в удосконаленій методиці оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб.

Згідно методики визначено рейтинговий клас ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале). Розрахунки інтегрального показника фінансового стану позичальника-юридичної особи проводилися із застосуванням багатофакторної дискримінантної моделі, що дозволило ідентифікувати об'єкт дослідження як такий, що протягом 2015 року належить до першого класу кредитоспроможності та має нормальний фінансовий стан; абсолютні та відносні показники фінансової звітності є позитивними, їх динаміка впродовж попереднього та поточного звітних років є позитивно стабільною; фінансові можливості свідчать про спроможність своєчасного виконання зобов'язань відповідно до умов договору.

За результатами діяльності підприємства у 2016-2017 роках відмічено зниження рівня кредитоспроможності аналізованого підприємства, внаслідок чого клас кредитоспроможності було знижено до другого.

6. Важливим напрямом модернізації методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності запропоновано оптимізацію складу показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану суб'єктів господарювання. Основними вимогами до такої оптимізації визначено, що у сукупності вони повинні відповідати вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і тенденцій його подальшого розвитку в перспективі з тим горизонтом передбачення, який дозволяє мінімізувати можливі фінансові ризики.

Проведений аналіз систем фінансових показників, які використовуються в різних методиках вітчизняних і зарубіжних банків для аналізу фінансового стану позичальників, дозволив сформувати систему оціночних показників, що відповідають наведеним вище вимогам.

Орієнтовні інтервали зміни значень кожного з 9 обраних фінансових показників і кількість балів, що відповідає даним інтервалам, встановлені на основі порівняльного аналізу методик оцінки кредитоспроможності позичальників вітчизняних банків та аналізу фінансового стану підприємств відповідних видів економічної діяльності.

За результатами комплексної оцінки кредитоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за розробленим підходом визначено певні розбіжності у ідентифікації класу кредитоспроможності із методикою оцінки кредитного ризику НБУ. У зв'язку з цим, у рамках комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника банку обґрунтовано доцільність дослідження зовнішнього середовища ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», яке зумовлює стан кредитоспроможності підприємства як у звітному періоді, так і у короткостроковій перспективі.

7. Удосконалено методичний підхід до організації процесу кредитування на етапі оцінки кредитоспроможності позичальників банків шляхом введення поряд з кількісними показниками фінансового стану, що відображають результати фінансово-господарської діяльності підприємства якісних показники, які характеризують стан зовнішнього середовища

об'єкту оцінки.

Основними припущеннями такої оптимізації визначено, відповідність оціночних показників вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і тенденцій його стратегічного розвитку в перспективі з тим горизонтом передбачення, який дозволяє мінімізувати можливі фінансові ризики.

8. Джерелом формування та підвищення кредитоспроможності підприємства є економічна додана вартість, що утворюється як результат здійснення діяльності за різними стратегічними напрямками. За результатами аналізу формування економічної доданої вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» виявлено, що незадовільні результати діяльності та використання капіталу підприємства обумовлювали формування негативної величини економічної доданої вартості та зменшення ринкової вартості підприємства. Це також пояснює причину втрати підприємством позицій на галузевому ринку.

Для забезпечення позитивної величини економічної доданої вартості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» необхідно підвищити ефективність операційної діяльності, а також вжити заходів щодо забезпечення позитивних фінансових результатів на інвестований капітал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова Т.Н. Кластеризация заемщиков с многомерными характеристиками / Т.Н. Агапова // Финансы и кредит. – 2004. – № 4 (142). – С. 12–15.
2. Азаренкова Г.М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г.М. Азаренкова, О.О. Беленкова // Вісник університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2011. – № 1(10). – 219 с.
3. Андросова О.Ф. Чинники формування кредитних ризиків та їх наслідки для банківської системи України в умовах фінансової кризи / О. Ф. Андросова, І. В. Михайлова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2010. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=142>.
4. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників банками України в період розвитку економічної кризи / Т. Андрушків, Н. Андрушків // Наука молода, 2008. - №10. – С. 91-95.
5. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників в управлінні кредитним ризиком банку // Світ фінансів. –2008. –№ 2 (15). – С. 113 – 118.
6. Атаманова О. М. Анализ кредитоспособности предприятия-заемщика / О. М. Атаманова // Актуальные вопросы экономических наук. – 2012. – № 27. – С. 121-125.
7. Банківські операції : підручник / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
8. Банківська справа: сучасна система кредитування: навч. посіб. 2-е вид. / О. Лаврушин, О. Афанасьєва, Л. Корнієнко. - М. : КНОРУС, 2006. - 256 с.
9. Банківський менеджмент : навч. посібн. / за ред. О.А. Кириченка. –

К. : Знання-Прес, 2002. – 438с.

10. Банковское дело : учебник / под ред. В.И. Колесникова. – 4-е изд., перероб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 464с.

11. Богацька Н.М. Методичні підходи до оцінки платоспроможності сучасних підприємств / Н.М. Богацька // Економічний простір. – 2010.- № 41. – С. 212-222.

12. Бондаренко Н.В. Удосконалення методів оцінки кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: «Фінанси і кредит». 2012. №1. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/chem_biol/Vsnau/2012_1/8Bondarenko.pdf.

13. Бордюг В.В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку / В.В. Бордюг // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 112–115.

14. Боярко І.М. Оцінювання платоспроможності з урахуванням особливостей економічної діяльності підприємства / І.М. Боярко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 11. – С. 69-77.

15. Брітченко І. Оцінка кредитоспроможності емітента корпоративних облігацій / І.Брітченко, Р.Перепелиця // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 11. – С. 52–56.

16. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника // Банківська справа. – 2007. - №4. – с. 54-59

17. Бунге Н.Х. Теория кредита / Н.Х. Бунге. – Москва, 1952. – 250 с.

18. Васильчак С.В. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку / С.В. Васильчак, Л.Р. Демус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.1. – С.154-161.

19. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та можливого його банкрутства / О. І. Черняк, О. В. Крехівський, В. О. Монаков, Д. В. Ящук

// Статистика України. – 2011. – № 4. – С. 87–94.

20. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посібник. За ред. В.В. Вітлінського. К.: Т-во «Знання», 2000. – 251 с.

21. Виборова Є. Особливості діагностики кредитоспроможності суб'єктів господарювання / Є. Виборова // Фінанси і кредит. – 2004. – № 1. – С. 19-21.

22. Вовчак О. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків [Текст] / О. Вовчак, Н. Меда // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 12. – С. 11-15.

23. Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? / В.В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2001. – №5. – С. 54-56.

24. Галасюк Вал. SGMCA – спрощений метод оцінки кредитоспроможності компаній на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку / Вал. Галасюк, Вік. Галасюк // Вісник НБУ. – 2006. – № 10 – С. 14–18.

25. Герасимов Б. Якість методів оцінки кредитоспроможності позичальника комерційного банку / Б. Герасимов, Ю. Лаута, Є. Герасимова. – Тамбов: Вид-во ТДТУ, 2001. – 126 с.

26. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України [Текст] / А. Гідулян // Вісник НБУ. – 2012. – № 1 – С. 50-53.

27. Глущенко О.О. Вдосконалення методичних підходів до виявлення ознак технічного, фіктивного і умисного банкрутства / О.О. Глущенко // Науковий вісник Волинського Державного університету ім. Лесі Українки. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С. 253–259.

28. Гриценко Л.Л. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності підприємств з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності / Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, В.Л. Лиштван// Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №7(109). –С. 206-214.

29. Гром'як О.Б. Класифікація різновидів експрес-діагностики діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О.Б. Гром'як // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012.- №13.- С.53-59. - Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2012_722/11.pdf
30. Дутченко О.О. Напрямки вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку [Текст] / О.О. Дутченко // Вісник Сумського національного аграрного університету, серія «Економіка та менеджмент». Випуск 5/1(39). – 2010. – С. 113-120.
31. Едрінова В.Н. Модели анализа кредитоспособности заемщиков / В.Н. Едрінова, С.Ю. Хасянова // Финансы и кредит. – 2002. – №6(96). – С. 9-15.
32. Ендовицкий Д. Анализ та оцінка кредитоспроможності позичальника: навчально-практич. посіб./ Д. Ендовицкий, І. Бочарова. – М.: КНОРУС, 2005. – 272 с.
33. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2. / Редкол.: С. В. Мочерний та ін. –К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
34. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. С. Дякова, А. В. Бохан, В. М. Горбаль та ін. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2002. – 704 с.
35. Ермасова Н. Б. Управление кредитными рисками в банковской сфере / Н. Б. Ермасова // Финансы и кредит. – 2009. – № 4. – С. 16–20.
36. Завадський Й.С. Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємництво : навч.-метод. посібник / Й.С. Завадський, Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – Житомир : ЖІТІ, 1999. – 444 с.
37. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та доп. – К. : Т-во «Знання, КОО; Л. :Вид-во Львів банк. ін-ту НБУ, 2000. – 566 с.
38. Зянько В. Планування кредитоспроможності підприємств на

основі аналізу грошових потоків як умова забезпечення їх економічної безпеки / В. Зянько, Г. Фурик, В. Зянько, Т. Дрімлюга// Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2010. –№ 4(2). – С. 107-111.

39. Ковальов П.П. Кредитний рейтинг клієнта як один з основних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / П.П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. –№12. – С. 37-41.

40. Ковальов О. П. Класифікація банківських ризиків. Фактори, що впливають на кредитні ризики, і підходи до їх класифікації / О. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 2. – С. 63–70.

41. Ковальчук Н.О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств / Н.О. Ковальчук ,М.О. Паскар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. - Випуск 11. Частина 1. – С. 91-94.

42. Колесникова В. Банківська справа: підручник / В. Колесникова, М. Кріловецкая. – М.: Фінанси і статистика, 2003. – 578 с.

43. Корецька Н.І. Кредитоспроможність: теоретико-концептуальні основи / Н.І. Корецька, Т.С. Давидюк // Економічні науки. – 2009. – № 6(24). – С. 134–141.

44. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / Т. Д. Косова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 486 с.

45. Костюк В.А. Комплексне оцінювання кредитоспроможності сільгоспвиробників при наданні іпотечних кредитів // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. –Вип. 154, ч. 3. –С. 92 – 100.

46. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико- методологічні аспекти / В.М. Кочетков. – К. : Київський національний економічний університет. – 2002.– 139 с.

47. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

48. Кузьменко Д. Теоретичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальника: аналіз проблемних питань [Текст] / Д. Кузьменко // Ринок цінних паперів України. – 2017. – № 11-12. – С. 35-40.

49. Кузьмін О.Є. Кількісний аналіз економічного ризику за допомогою фінансових індикаторів та оцінка ризику банкрутства підприємства / О.Є. Кузьмін, Н.Ю. Подольчак // Науковий вісник Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер.: Економічні науки. – 2010. – №2. – С. 214–218.

50. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – К.: Знання, 2002. – 215 с.

51. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2003. – 452 с.

52. Лелюк Ю.М. Проблеми використання загальновідомих моделей при прогнозуванні банкрутства вітчизняних підприємств / Ю.М. Лелюк, Т.О. Загорулько // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ. - 2011. – №116. – С. 9–13.

53. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.

54. Лосева С. А. Методика оцінки кредитоспроможності заемщика / С. А. Лосева, А. П. Бондарь // Економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3. – С.13–14.

55. Маляр М.М. Модель оцінки кредитоспроможності підприємства в умовах невизначеності / М.М. Маляр, В.В. Поліщук // Східно-Європейський журнал передових технологій. Сер. Математика і кібернетика – фундаментальні і прикладні аспекти. – Харків, 2012. - №1/4(55). – С.51-57.

56. Маляр М.М. Нечітка модель оцінки фінансової кредитоспроможності підприємств / М.М. Маляр, В.В. Поліщук // Східно-Європейський журнал передових технологій. Сер. Математика і кібернетика – фундаментальні і прикладні аспекти. – Харків, 2012. - №3/4(57). – С.8-16.

56

57. Манако О.В. Системний підхід до оцінки кредитоспроможності

підприємства // Економікоматематичне моделювання соціально-економічних систем. Збірник наукових праць МННЦ ІТІС. –2017. –Випуск 12. –С. 84-95.

58. Мелікаєва А. М. Види кредитних ризиків у банку / А. М. Мелікаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/melikaeva-am-vidi-kreditnih-rizikiv-u-banku/>

59. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 «Розкриття інформації про зв'язані особи» : Стандарт IASB від 01.0.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_043.

60. Мороз С.І. Порівняльний аналіз існуючих моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємств [Електронний ресурс] / С.І. Мороз// Облік і фінанси. - 2012. - №9(33). - С.144-148. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2012_9_2/62.pdf – Назва з екрана.

61. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В.П. Москаленко, О.Л. Пластун // Механізм регулювання економіки. – 2016. – № 2. – С. 109–120.

62. Нескородева І.І. Порівняльний аналіз ефективності використання методів діагностики банкрутства українських підприємств [Електронний ресурс] / І.І. Нескородева, С.С. Пустовгар // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – №36. – С.181-186. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2011_36/11niiktp.pdf

63. Нескородева І.В. Удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності позичальника банку з використанням методу нечітких множин / І.В. Нескородева, А.А. Чувакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. –2009. –№ 28. – С. 38 – 47.

64. Нагайчук В.В. Напрями покращення кредитоспроможності підприємств / В.В. Нагайчук // Економіка. Управління. Інновації. - 2017. - Випуск № 1 (20). – С. 68-75.

65. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1

«Загальні вимоги до фінансової звітності» Наказ міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

66. Остафіль О. Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент управління кредитним ризиком банку / О. Остафіль, М. Рубаха // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 387-396.

67. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

68. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А. О. Спіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. М. Мельник, І. О. Школьник та ін. / За ред. доктора економічних наук А. О. Спіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 286 с.

69. Петровский А. Б., Фундаментальные исследования, ориентированные на практический результат: подходы к оценке эффективности // Вестник РАН. – 2009. - Т. 79, –№ 11. – С. 1006–1011.

70. Петрук О.М. Банківські операції : навч. посібн. / О.М. Петрук, С.З. Мошенський, О.С. Новак. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – 568 с.

71. Петрук О. М. Банківська справа : навч. посіб. / О. М. Петрук ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461с.

72. Погріщук Г.Б. Ідентифікація фінансової кризи на підприємстві / Г.Б. Погріщук, С.В. Присяжнюк // Вісник Мукачівський державний університет, / Випуск Економіка і суспільство, - 2016. - №3. - С.463-469

73. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. / В. О. Подольська, О. В. Яріш – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

74. Поліщук В.В. Актуальність автоматизації процесу прийняття рішень щодо оцінки кредитоспроможності підприємств / В.В. Поліщук // Друга Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної

освіти і науки: результати, проблеми, перспективи». – Дрогобич: Просвіт. 2014. – С.162-163.

75. Поліщук В.В. Динамічна модель рефінансування суб'єктів господарювання / В.В. Поліщук // VII Міжнародна школа-семінар «Теорія прийняття рішень». – Ужгород: УжНУ, 2014. – С. 208.

76. Поліщук В.В. Модель оцінки платоспроможності підприємства в умовах невизначеності / В.В. Поліщук // Перша міжнародна науково-практична конференція молодих науковців «Інформаційні технології як інноваційний шлях розвитку України у XXI столітті». – Ужгород: ЗакДУ. - 2013. – С.127-132.

77. Поліщук В.В. Підхід до оцінки кредитоспроможності підприємств за умов нечіткої інформації / В.В. Поліщук // II Всеукраїнський науковий семінар «Комбінаторна оптимізація та нечіткі множини». – Полтава: ПУЕТ - 2012. - С.69-71.

78. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затверджено Постановою Національного Банку України від 06.07.2000 р. №279. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00>.

79. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> – Назва з екрана.

80. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2000 року № 39, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15 березня 2000 року за № 161/4382 (зі змінами). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00> - Назва з екрана. – Дата перегляду: 18.03.17

81. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.

82. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його

банкрутом: Закон України. [Електронний ресурс] : текст із змін, станом на 01.01. 2017р. / Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

83. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page>.

84. Прокопенко І.Ф. Основи банківської справи : навч. посібн. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін, В.В. Соляр, С.І. Маслов. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 410 с.

85. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібн. / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с.

86. Райсберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райсберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРАМ, 1998. – 479 с.

87.Рзаєва Т. Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства / Т. Г. Рзаєва, І. В. Стасюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. - №3. Т.1. – С.177 – 181.

88. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку [Текст] : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Унів. кн., 2007. – 313 с

89. Сарапіна О.А. Напрями вдосконалення оцінки кредитоспроможності підприємства / О.А.Сарапіна, // Економіка підприємств. – 2012. -№ 5. – С. 87-91.

90. Скорба О.А. Оцінка кредитоспроможності позичальника / О. А. Скорба // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 14.- Суми: УАБС НБУ, –2005. –С.162- 168.

91. Словник-посібник економічних термінів / О.М. Дрозд, В.В. Дубічинський, А.С. Д'яков та ін.; за ред. Т.Р. Кияка. – К. : Вид. Дім “KM Academia”, 1997. – 264 с.

92. Смолева Т.М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників банками України/ Т.М., Смолева // Финансы, учет, банки - № 1 (20). – 2014 . – С. 241-245

93. Соколова А. До питання про визначення сутності та критеріальних елементів кредитоспроможності позичальників [Текст] / А. Соколова, О. Золотарьова // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 5. – С. 14-20.

94. Статистичний збірник за 2018 рік «Діяльність суб'єктів господарювання» [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України : [офіц. веб-сайт]. – Текст. дані. – [Київ]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

95. Тепман Л.Н., Эриашвили Н.Д. Управление рисками в условиях финансового кризиса: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлениям экономики и управление/ Л.Н. Тепман, Н.Д. Эриашвили. - М.: ЮНИТИДАНА, 2012. с. 295.

96. Терещенко О. Дискримінантний аналіз в оцінці кредитоспроможності підприємства / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2003. – № 6. – С. 24–27

97. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб / О. Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 26-30.

98. Терещенко О.О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці// Вісник НБУ. – 2012. - №9. – С.4 -8.

99. Техника финансового анализа / Под ред. Л. П. Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.

100. Финансово-экономический словарь / под ред. М. Г. Назарова. – М. : АО «Финстатинформ», 1995. – 224 с.

101. Фучеджи В.І. Діагностика як елемент антикризового фінансового управління [Електронний ресурс] / В.І. Фучеджи //Наука і економіка. – 2012.- №2(26). – С.58-62. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/ - Назва з екрана

102. Цапко К. І. Дослідження наукових підходів до визначення та оцінки кризового стану підприємства / К. І. Цапко // Збірник наукових робіт. Управління розвитком. – 2012. - №2 (123). – С. 173-176

103. Чайковський Я. Напрямки вдосконалення методики аналізу кредитоспроможності боржника-юридичної особи/ Я Чайковський.// Українська наука: минуле сучасне, майбутнє – 2014. - Вип. 19. – С. 176-188.

104. Черняк О.І. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та можливого його банкрутства / О.І. Черняк // Статистика України. - 2010. - №4. - С.87-94.

105. Шабінський О.В. Зарубіжний досвід визначення кредитоспроможності позичальника – напрям підвищення рівня економічної безпеки підприємств агросектору // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Випуск 8. Частина 7. С. 63 – 66.

106. Шаптиц А. А. Кредитоспособность системообразующих предприятий России: ликвидность и финансовая устойчивость / А. А. Шаптиц // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2012. – № 35. – С. 44-57.

107. Шевчук Н. С. Якісні та кількісні параметри аналізу кредитоспроможності / Н. С. Шевчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2. – С. 191-195.

108. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа предприятия / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев. – М. : Юни-Глоб, 1992. – С. 35–46.

109. Школьник І.О. Проблемні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальника / І.О., Школьник, О.М. Макаренко // Суми: УАБС НБУ. – 2007. –Вип.19. С. 201-208.

110. Янишевська В.М. Анализ платежеспособности предприятий и организаций: Практическое руководство для государственных и иных предприятий / В.М. Янишевська, В.Т. Севру, Т.Е. Лукачер. – М. : ИНФРА-М, 1991. – С. 5–47.